

**ผลกระทบของการเปิดจุดผ่านแดนไทย-ลาว
ที่มีต่อชุมชนช่องเม็ก**

**กิติรัตน์ สืบพันธ์
สุเชาว์ มีหนองหว้า**

**งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ ประจำปี 2538**

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่กรุณาให้ทุนสนับสนุนการวิจัย ขอขอบคุณสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ซึ่งคณะผู้วิจัยรับราชการอยู่ที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการทำวิจัย รวมทั้งเพื่อนร่วมงานในสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ที่เป็นห่วงเป็นใยที่ไต่ถามความก้าวหน้าของการทำวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณชาวชุมชนช่องเม็ก และเจ้าหน้าที่หน่วยงานของทางราชการ ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลช่องเม็ก เทศบาลตำบลช่องเม็ก ที่อนุเคราะห์ในการให้ข้อมูล ขอขอบคุณ นักศึกษาสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ซึ่งเป็นศิษย์ของผู้วิจัยที่ช่วยเหลือในการหาเอกสารสำคัญบางชิ้น และที่ขาดไม่ได้คือ คุณประยูรศรี ผุดผ่อง ที่อนุเคราะห์ช่วยเหลือในการติดต่อบุคคลที่จะให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ในงานวิจัยครั้งนี้

กิติรัตน์ สีหพันธ์
สุเชาวน์ มีหนองหว้า

ชื่อเรื่อง ผลกระทบของการเปิดจุดผ่านแดนไทย-ลาว ที่มีต่อชุมชนชองเม็ก
 "The effect of the Thai-lao border check point opening to
 Chong Mek community"

ผู้วิจัย นายกิติรัตน์ สีหพันธ์
 นายสุเชาวน์ มีหนองหว้า

ปีที่ได้รับทุนการวิจัย 2538

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา คือ 1. เพื่อศึกษาผลของการเปิดจุดผ่านแดนการค้าไทย-ลาว ที่มีต่อชุมชนชองเม็ก ในด้านต่อไปนี้ คือ 1.1 เกิดชุมชนใหม่ตามเส้นทางการค้า 1.2 เพื่อศึกษาปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในบริเวณชุมชนชองเม็ก และ 2 เพื่อศึกษาปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในบริเวณชุมชนชองเม็ก อันสืบเนื่องจากการเปิดการค้าผ่านแดนไทย-ลาว บริเวณชองเม็ก

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาจากการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการค้นคว้าเอกสาร จึงเป็นเอกสารที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น เอกสารรายงานของทางราชการ หนังสือที่มีผู้แต่งหรือเรียบเรียงไว้ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้ทั้งการสัมภาษณ์ และข้อมูลจากเอกสารจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ ตีความ สังเคราะห์ และนำเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่า นโยบายเปิดจุดผ่านแดนการค้าไทย-ลาว บริเวณชองเม็ก อันเนื่องมาจากรัฐบาลไทยสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 ที่มีนโยบาย "เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า" เป็นผลทำให้รัฐบาลมีนโยบายตั้งชุมชนขึ้นบริเวณด่านชองเม็กด้วย ในช่วงปี พ.ศ. 2532 รัฐบาล โดยทางจังหวัดอุบลราชธานีได้บุกเบิกป่าสงวนด้านทางทิศใต้ของด่านชองเม็ก ตั้งเป็นชุมชน แบ่งที่ดินเป็นล็อต ๆ ปลูกสร้างอาคารไม้กึ่งชั่วคราว และจัดให้ประชาชนที่สนใจเช่าอยู่อาศัยและทำการค้า ต่อมาในปี พ.ศ.2536 รัฐบาลไทยพยายามจะส่งเสริมด่านชองเม็กให้มีความเจริญ จึงมีโครงการพัฒนาด่านชองเม็กในด้านต่าง ๆ เช่น

การก่อสร้างอาคารการเคหะแห่งชาติ จำนวน 300 หน่วย แผงขายสินค้าถาวรกว่า 100 แผง การตัดถนนและวางผังเมือง เพื่อไว้รองรับหน่วยงานราชการ การสร้างอาคารหน่วยงานราชการ เช่น สถานีตำรวจ อาคารของสำนักงานการท่องเที่ยว และอื่นๆ จำนวนมาก โดยใช้งบประมาณไปกว่า 700 ล้านบาท อย่างไรก็ตามโครงการพัฒนาด้านช่องเม็กตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 ต้องประสบปัญหา การจัดชาวบ้านเข้าไปอยู่ในอาคารการเคหะแห่งชาติ ทางทิศเหนือ ชาวบ้านส่วนหนึ่งขอย้ายเข้าไปในอาคารการเคหะแห่งชาติช่องเม็กโดยมีเงื่อนไข และขอคำรื้อถอนอาคารที่อยู่อาศัย-ร้านค้า ซึ่งทางราชการไม่สามารถตอบสนองชาวบ้านได้ ทำให้ทางราชการไม่สามารถดำเนินการโครงการ พัฒนาด้านช่องเม็กและไม่สามารถสร้างสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง และอาคารศุลกากร ในบริเวณชุมชนช่องเม็กเดิมทางทิศใต้ เพราะชาวบ้านไม่ยอมย้ายออก และทำการชุมนุมประท้วงอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้โครงการพัฒนาด้านช่องเม็กหยุดชะงัก นอกจากการประท้วงของชาวบ้าน ก็คือ ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา ประเทศไทยประสบกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ สาเหตุดังกล่าวน่าจะส่งผลให้งบประมาณสนับสนุนในโครงการหลัง ๆ ไม่มีงบประมาณ รวมทั้งการขยายตัวของการค้าไทย-ลาว บริเวณด้านช่องเม็กก็มิได้ขยายตัวดังที่คาดหมาย กลับกันการนำเข้าและส่งออกในปี พ.ศ.2541 และปี พ.ศ.2542 ที่ด้านช่องเม็กมีมูลค่าลดลง เหล่านี้ล้วนทำให้เงินงบประมาณในโครงการจำนวนมากได้ลงทุนไป ดูเหมือนว่าจะได้รับประโยชน์ไม่คุ้มค่า

ในส่วนลักษณะการค้าบริเวณจุดผ่านแดนช่องเม็กนั้น นอกจากการนำเข้าและส่งออกตามแบบแผนศุลกากร ซึ่งมีประมาณนำเข้าและสินค้าส่งออก ปีละหลายร้อยล้านบาทแล้ว การค้าชายของพ่อค้าแม่ค้าที่ด้านช่องเม็ก สามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่ค้าขายและอยู่อาศัยที่ชุมชนช่องเม็กอย่างถาวร 2. กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่มีแผงขายของ แต่มีถิ่นฐานนอกชุมชนช่องเม็ก และ 3. กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่นำสินค้ามาวางขายตามพื้นถนน พื้นดิน ส่วนสินค้าที่นำมาขายส่วนใหญ่ ได้แก่ สินค้าอุปโภค บริโภค วัสดุก่อสร้าง และสินค้าของป่า สัตว์ป่า

ส่วนกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวชุมชนช่องเม็ก จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม ของชาวชุมชนช่องเม็กมีน้อยมาก มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ การเข้าไปทำกิจกรรมหรือทำบุญที่วัด เป็นเรื่องส่วนบุคคลเช่น การไปวัดเนื่องจากการทำบุญวันเกิด การสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น แตกต่างไปจากหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั่วไป ที่ทำงานบุญตามประเพณีที่สืบทอดตั้งแต่อดีต ซึ่งสาเหตุสำคัญ น่าจะเกิดมาจากชาวบ้านที่อพยพมาอยู่รวมกันที่ชุมชนช่องเม็กมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องมาจากภูมิลำเนาที่แตกต่างกันหลายภูมิภาคและเป้าหมายของการอพยพมาอยู่ชุมชนช่องเม็ก ก็เพื่อเป้าหมายหลักคือ การค้าขายทำมาหากิน

สำหรับปัญหาทางสังคมที่พบที่ชุมชนช่องเม็ก นอกจากวิถีชีวิตที่ต่างคนต่างอยู่แล้ว ที่สำคัญยังได้แก่ การขยายตัวของแหล่งเริงรมย์ ธุรกิจขายบริการทางเพศที่แฝงมาในรูปแบบของร้านอาหาร ร้านคาราโอเกะ และนวดแผนโบราณ ปัญหาดังกล่าว มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่สำคัญได้แก่ ชุมชนช่องเม็กเป็นชุมชนที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสู่ประเทศไทยไม่ได้ ทำให้ผู้หญิงในประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาหางานทำและขายบริการทางเพศที่ ชุมชนช่องเม็กด้วย ปัญหาทางสังคมที่พบนอกจากนี้ยังได้แก่ ปัญหายาเสพติดและอาชญากรรม

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อ	ข
สารบัญ	จ
บทที่	
1. บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหาการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ระเบียบวิธีวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
2. ชุมชนช่องเม็กในอดีต	4
- ความเป็นมาของด่านช่องเม็กก่อนเกิดชุมชน	4
- การเกิดชุมชนช่องเม็ก	8
3. โครงการพัฒนาด่านช่องเม็ก	14
ก่อนที่จะมาเป็นโครงการพัฒนาด่านช่องเม็ก	14
โครงการพัฒนาด่านช่องเม็ก	18
4. สภาพปัจจุบันของชุมชนช่องเม็ก	42
ปัญหาการชุมนุมประท้วงของชาวชุมชนช่องเม็ก	42
ชุมชนช่องเม็ก ลมหายใจคือการค้า	45
ปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรม	48
ความคุ้มค่าของโครงการพัฒนาด่านช่องเม็ก	53
5. บทสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	55
สรุปผลการวิจัย	55
ข้อเสนอแนะ	56
ภาคผนวก	57
บรรณานุกรม	65
ประวัติผู้วิจัย	67

บทที่ 1

ความสำคัญของปัญหาของการวิจัย

“ช่องเม็ก” นับเป็นจุดผ่านแดนแห่งเดียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สามารถเดินทางติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวได้โดยทางพื้นดิน ในขณะที่จุดอื่นจะต้องข้ามลำน้ำโขง จุดผ่านแดนดังกล่าวมีมานานแล้ว ในอดีตเป็นเพียงเส้นทางเข้าออกระหว่างไทยกับลาว อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณเป็นนายกรัฐมนตรี ได้เข้ามาบริหารประเทศตั้งแต่ ปี พ.ศ.2531 และมีนโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” โดยได้เปิดติดต่อการค้ากับประเทศในแถบอินโดจีน อันได้แก่ เวียดนาม และลาว ซึ่งมีผลให้มีการเปิดจุดผ่านแดนหลายแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวมถึงจุดผ่านแดนไทย-ลาว บริเวณช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี

จากการใช้นโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลไทยดังกล่าวและสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบันกล่าวได้ว่า ได้กระตุ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายประการในบริเวณจุดผ่านแดนไทย-ลาวที่ช่องเม็กกล่าวคือ

(1) การเกิดชุมชนใหม่ตามเส้นทางการค้า กล่าวคือ เดิมบริเวณช่องเม็กเป็นเพียงจุดผ่านแดนไทย-ลาว ที่ไม่มีหมู่บ้านตั้งอยู่ แต่ภายหลังจากการเปิดจุดผ่านแดนตั้งแต่ปี พ.ศ.2531 เป็นต้นมา ปรากฏว่ามีการตั้งชุมชนขึ้นในบริเวณดังกล่าวและต่อมาได้พัฒนาเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ชุมชนดังกล่าวนี้มีลักษณะพิเศษ กล่าวคือเป็นที่รวมของผู้คนหลากหลาย เดินทางมาจากทุกภาคของประเทศ ในขณะที่เดียวกันการอยู่ร่วมกันก็ดำเนินไปตามธรรมชาติ ขาดการจัดระบบปกครองและการสร้างสาธารณูปโภคที่จำเป็นจากหน่วยงานของรัฐ การดำรงอยู่ของชุมชนดังกล่าวเป็นสิ่งที่น่าทำการศึกษาวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

(2) ลักษณะการค้าบริเวณจุดผ่านแดน สิ่งที่น่าสนใจได้แก่ลักษณะการค้าดังกล่าว มีทั้งการค้าขนาดใหญ่-ขนาดกลางของพ่อค้าต่างถิ่น ยังมีการค้าของคนพื้นเมืองมาแลกเปลี่ยนซื้อขายจำนวนมาก ขณะเดียวกันตลาดก็ถูกกำหนดจากผู้บริโภคที่หลากหลายและมีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ นอกจากชาวไทยที่เดินทางมาซื้อสินค้าจากฝั่งลาวและนักท่องเที่ยวแล้ว ผู้ซื้อสำคัญ ได้แก่ คนลาวที่เดินทางจากหมู่บ้านที่ห่างไกลข้ามพรมแดนมาซื้อเครื่องอุปโภคบริโภค

ที่ไม่มีในประเทศของตนเดินทางมาซื้อสินค้าบริเวณช่องเม็กจำนวนมาก ซึ่งบางครั้งคนเหล่านี้ อาจถูกเอาเปรียบ การที่ตลาดการค้าที่จุดผ่านแดนช่องเม็กมีผู้ซื้อและผู้ขายที่หลากหลายได้ทำ ให้ลักษณะการค้าในบริเวณดังกล่าวมีสีสัน ลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากจุดผ่านแดนอื่น ๆ

(3) การก่อตั้งของวัฒนธรรมใหม่ในชุมชนบริเวณชายแดนไทย-ลาว การที่เกิดชุมชน ใหม่ขึ้นในบริเวณดังกล่าว เป็นที่รวมของคนหลากหลายวัฒนธรรม สิ่งที่น่าค้นหาคำตอบในเชิง สังคมที่น่าสนใจก็คือ กลุ่มคนเหล่านี้ที่อพยพมาอยู่ที่ชุมชนช่องเม็ก อยู่ร่วมกันอย่างไร หรือต่างคน ต่างอยู่ และถ้ามีกิจกรรมทางสังคมร่วมกันได้ทำกิจกรรมอะไรบ้าง อย่างไร

(4) ปัญหาสังคมที่สืบเนื่องมาจากการเปิดจุดผ่านแดน กล่าวคือ จากการที่ พรมแดนไทย-ลาวบริเวณดังกล่าวไม่มีแนวป้องกันที่แน่นอน และเป็นพื้นที่ติดต่อกัน ประชาชนทั้งสองประเทศสามารถเดินทางเข้าออกได้ง่าย ยากต่อการตรวจสอบ สภาพการณ์ ดังกล่าวน่าจะนำมาซึ่งปัญหาทางสังคมอันได้แก่ ปัญหาการลักลอบเข้าเมือง สภาพการณ์ ดังกล่าวน่าจะนำมาซึ่งปัญหาทางสังคมอันได้แก่ ปัญหาการลักลอบเข้าเมือง การลักลอบนำสิ่งผิด กฎหมายเข้า-ออกประเทศ ปัญหาผู้ร้ายข้ามแดน ปัญหาโสเภณีต่างชาติ เป็นต้น

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นบริเวณจุดผ่านแดนไทย-ลาว บริเวณช่องเม็กดังกล่าวมานับ ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาคระดับชาติ แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ ทำการศึกษาวิจัยในประเด็นปัญหาดังกล่าว ในโอกาสที่รัฐบาลชุดปัจจุบันได้อนุมัติเงินจำนวน กว่า 700 ล้านบาท เพื่อพัฒนาช่องเม็กให้เป็นเมืองที่ทันสมัยและมีความพร้อมด้านสาธารณูปโภค ต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ ซึ่งได้ดำเนินการไปแล้วบางส่วน ยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยในประเด็นดังกล่าว เพื่อประโยชน์ในการ วางแผนและแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลของการเปิดจุดผ่านแดนการค้าไทย-ลาว ที่มีต่อชุมชนช่องเม็ก ทางด้าน
 - 1.1 การเกิดชุมชนใหม่ตามเส้นทางการค้า
 - 1.2 ลักษณะการค้าบริเวณจุดผ่านแดน
 - 1.3 การก่อกำเนิดวัฒนธรรมใหม่ชุมชนช่องเม็ก

2. เพื่อศึกษาปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในบริเวณชุมชนช่องเม็ก อันสืบเนื่องจากการเปิดการค้าผ่านแดนไทย-ลาวบริเวณช่องเม็ก

ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในผลของการเปิดการค้าไทย-ลาว ที่มีต่อชุมชนช่องเม็ก ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
2. ทราบถึงปัญหาทางสังคมอันสืบเนื่องมาจากการเปิดการค้าผ่านแดนไทยในบริเวณดังกล่าว
3. สามารถนำความรู้ความเข้าใจจากข้อ 1 และข้อ 2 ไปประกอบการวางแผนในการพัฒนาชุมชนในบริเวณดังกล่าวและบริเวณใกล้เคียง รวมทั้งป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ การศึกษาจากการสำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์และการค้นคว้าจากเอกสาร ซึ่งเป็นเอกสารที่เป็นเอกสารของท้องถิ่น เอกสารรายงานของทางราชการ หนังสือที่มีผู้แต่งหรือเรียงเรียงไว้รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตของการวิจัย

จะศึกษาในพื้นที่ชุมชนช่องเม็ก สำหรับช่วงเวลาในการวิจัยนั้นผู้วิจัยจะให้ความสนใจศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการเปิดจุดผ่านแดน กับสภาพการณ์อันเป็นผลกระทบต่อการเปิดจุดผ่านแดนไทย-ลาว บริเวณช่องเม็ก ในปัจจุบันทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

บทที่ 2

ช่องเม็กในอดีต

1.1 ความเป็นมาของด่านช่องเม็กก่อนเกิดชุมชนหมู่บ้าน

“ช่องเม็ก” ในความเข้าใจของผู้คนโดยทั่วไปก็ได้แก่ จุดผ่านแดนถาวรสำคัญแห่งหนึ่งที่อยู่ในเขตพรมแดนไทยลาวในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งใช้เดินทางติดต่อกับแขวงจำปาศักดิ์ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จุดผ่านแดนช่องเม็กจะอยู่ด้านทิศตะวันออกของตัวเมืองอุบลราชธานี ออกไปประมาณ 90 กิโลเมตร ปัจจุบันด่านช่องเม็กอยู่ในท้องที่อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี

ในอดีตบริเวณด่านช่องเม็กยังไม่มีสภาพชุมชนหมู่บ้าน หากแต่มีสภาพเป็นเพียงจุดผ่านแดนเท่านั้น จากการสืบถามผู้สูงอายุที่อยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียงกับด่านช่องเม็กเกี่ยวกับชื่อที่ได้รับคำตอบในแนวทางเดียวกันว่า ที่เรียกบริเวณด่านช่องเม็ก เพราะในอดีตบริเวณนี้มีหนองน้ำขนาดใหญ่ชื่อ “หนองเม็ก” จึงเรียกด่านบริเวณดังกล่าวว่า “ด่านช่องเม็ก” บริเวณด่านช่องเม็กก่อนปี พ.ศ.2513 มีผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่บ้างไม่กี่ครอบครัว ชาวบ้านดำรงชีพด้วยการทำการเกษตรกรรม ทำไร่ป่อ และปลูกพืชผักสวนครัว และมีบางส่วนที่เก็บของป่าล่าสัตว์นำไปขายในตัวอำเภอพิบูลมังสาหาร

ในช่วงก่อนที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากแบบประชาธิปไตยมาเป็นคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ.2518 มีชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทหารอเมริกัน (ในช่วงนั้นมีฐานทัพอเมริกาที่เมืองอุบลราชธานี) เดินทางมาท่องเที่ยวที่ช่องเม็กพอสมควร แต่ส่วนใหญ่มีจุดประสงค์ที่สำคัญก็คือการเล่นการพนัน ทั้งนี้เพราะในบริเวณดินแดนประเทศลาว ใกล้ด่านช่องเม็กมีบ่อนการพนันตั้งอยู่ อย่างไรก็ตามหลังจากที่ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปี พ.ศ.2518 บ่อนการพนันก็ถูกรื้อทิ้งและช่องเม็กก็ถูกปิด ผู้คนที่เคยเดินทางไปเที่ยวประเทศลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นท่องเที่ยวที่เมืองปากเซ ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภาคใต้ของลาว ก็หยุดขงักลงไปด้วย

ในช่วงที่มีความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างประชาธิปไตยและอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ ซึ่งนำไปสู่ความหวาดระแวงและการเผชิญหน้าระหว่างไทยและลาว

ที่ส่งผลในการเดินทางระหว่างไทยและลาวในลักษณะการเดินทางไปท่องเที่ยวหยุดลง อย่างไรก็ตามก็ยังมีการเดินทางติดต่อกันระหว่างชาวบ้านที่มีบ้านเรือนในบริเวณแถบนั้น

การขยายตัวของความสัมพันธ์ไทย-ลาว รวมทั้งบริเวณช่องเม็ก เริ่มปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมอีกครั้งในสมัยรัชกาลพลเอก ชาดิชาย ชุนหะวัน เป็นนายกรัฐมนตรี (สิงหาคม 2531-กุมภาพันธ์ 2534) ได้มีการปรับนโยบายต่างประเทศเพื่อนบ้านใหม่ที่เรียกว่า **“แปรสนามรบให้เป็นตลาดการค้า”** ซึ่งในขณะเดียวกันก็เป็นช่วงเวลาที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ล.) ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการและทิศทางในการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวหน้า ภายใต้กลไกทางเศรษฐกิจใหม่ (New Economic Mechanism) และรัฐบาล สปป.ลาว ก็ได้ประกาศกฎหมายคุ้มครองการลงทุนในปี พ.ศ.2541 ด้วย

ในช่วงปลายปี พ.ศ.2531 ไทยและลาวได้ออกแถลงการณ์ร่วมแสดงเจตจำนงร่วมกันที่จะร่วมมือทางด้านการค้าและธุรกิจระหว่างกันให้มากขึ้น รัฐบาลไทยได้ดำเนินการผ่อนปรนยกเลิกข้อจำกัดบางประการในการทำการค้ากับ สปป.ลาว การยกเลิกสินค้าควบคุมบางประเภทและสินค้ายุทธปัจจัย การขยายวงเงินการค้าชายแดนเพิ่มขึ้น 100,000 บาท และให้อำนาจผู้ว่าราชการจังหวัด 17 จังหวัดในภาคอีสานมีอำนาจออกใบอนุญาตส่งสินค้าควบคุมในวงเงิน 50,000 บาท และในช่วงนี้รัฐบาล ได้มีความตกลงว่าด้วยการส่งเสริมและคุ้มครองการลงทุนระหว่างไทยและ สปป.ลาว เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2533 ทำให้เพิ่มความมั่นใจให้นักลงทุนไทยมากขึ้น รวมทั้งการเปิดจุดผ่านแดนถาวรเพิ่มขึ้น¹

ข้อตกลงทางการค้าระหว่าง ไทย-ลาว ได้ทำให้ด่านช่องเม็กกลับมามีบทบาทสำคัญในการส่งสินค้าเข้าออกระหว่างไทยกับบริเวณลาวภาคใต้ สกิตทางการค้าระหว่างไทย-ลาว ณ ด้านศุลกากรพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานีซึ่งจะต้องผ่านเข้าออกทางด้านช่องเม็กได้สะท้อนให้ความคึกคักทางการค้าเป็นอย่างดี กล่าวคือ

¹ บงกช หงษ์คำมี **“ไทย-ลาว”** หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 21 กรกฎาคม 2538 หน้า 32.

**สถิติการค้าไทย-สปป.ลาว ที่ผ่านด่านศุลกากร
จังหวัดอุบลราชธานี
ณ.ด่านศุลกากร พิบูลมังสาหาร**

หน่วยบาท

ปี	มูลค่าการนำเข้า	มูลค่าการส่งออก	รวมมูลค่าการค้า	สินค้าผ่านแดน	
				ประเทศที่สามไป สปป.ลาว	สปป.ลาว ไปประเทศที่สาม
2533	116,217,319.26	140,457,893.70	256,675,212.96	280,111,154.31	70,259,466.93
2534	198,414,910. -	103,345,731. -	301,760,641. -	301,071,567. -	139,288,515. -
2535	179,522,572.70	140,638,716.30	320,161,289. -	128,517,177.25	214,288,641.74
2538	420,608,274.89	217,829,548.71	638,437,823.60	412,424,444.41	208,076,566.28
2537	540,498,455.48	357,747,814.42	898,246,369.90	460,353,469.18	150,800,058.36

กล่าวได้ว่า ปริมาณการค้าระหว่างไทย-ลาว ที่ผ่านด่านช่องเม็กเพิ่มขึ้นทุกปี นอกจากนี้ยังพบว่าในบรรดาจุดผ่านแดนที่ส่งสินค้าจากไทยไปยังลาว ด่านช่องเม็กซึ่งจะเสียภาษีและพิธีการอื่น ๆ ที่ด่านศุลกากรพิบูลมังสาหารนั้น ถือเป็นอันดับ 3 รองจากจุดผ่านแดนที่หนองคายและมุกดาหารเท่านั้น ปรากฏตามสถิติในปี 2536 ดังนี้ คือ

มูลค่าสินค้าแยกตามจุดผ่านแดน (ล้านบาท)

	หนองคาย	เชียงคาน	มุกดาหาร	นครพนม	พิบูลฯ	เขมราฐ	รวม
1.สินค้าขาออก	3,288.23	0.71	659.91	60.0	196.93	9.33	4120.14
2.สินค้าขาเข้า	443.76	13.38	442.39	301.84	408.13	27.94	1637.47

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในส่วนของชนิดสินค้าที่ส่งเข้าที่ปริมาณด่านช่องเม็กในปี 2534 พบว่าสินค้าที่ส่งจากประเทศไทยไปยังลาว เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ทุเรียน (16.41 ล้านบาท) ท่อเหล็ก (16.03 ล้านบาท) สังกะสีมุงหลังคา (13.07) ข้าวสารเหนียว (12.04) ปูนซีเมนต์ (11.57) ยารักษาโรค (9.39) รถจักรยานยนต์ (5.27) ผ้าผืนทอด้วยโยสังเคราะห์ (4.63) น้ำมันหล่อลื่น (2.60) และจักรยาน 2 ล้อ (2.15) ในขณะที่สินค้าที่นำเข้าจากลาวมายังประเทศไทยที่ผ่านด่านช่องเม็ก เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยในปี 2534 ได้แก่ ไม้ (75.91 ล้านบาท) เศษโลหะ (7.71 ล้านบาท) น้ำมันยาง (1.78) หนังกุ้งเกลือ (0.84) กระบือมีชีวิต (0.63) หวาย (0.47) ลูกเรือ (0.33) ครั่งดิบ (0.13) ถั่วลิสงกระเทาะเปลือก (0.12) ส่วนประกอบโมหิน (0.10)²

นอกจากการค้าขายข้ามชาติระหว่างไทย-ลาวจะเป็นปัจจัยสำคัญและจะช่วยสร้างความตึงเครียดให้กับด่านช่องเม็กแล้ว การเกิดชุมชนบริเวณช่องเม็ก ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การค้าระดับชาวบ้าน และการเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งของไทยและต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะการเติบโตของชุมชนช่องเม็กซึ่งเริ่มจากชุมชนเล็ก ๆ กลายมาเป็นชุมชนขนาดใหญ่ขึ้น ชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนและร้านค้าเพื่อขายสินค้า อยู่ได้เพราะการค้าระดับชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการขายสินค้าให้กับชาวลาวที่ข้ามพรมแดน มาซื้อสินค้าที่ช่องเม็ก หรือการขายสินค้าและบริการให้กับนักท่องเที่ยวและไทยและต่างประเทศเดินทางมาช่องเม็ก

ในแง่ของการค้าระดับชาวบ้าน กล่าวได้ว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดชุมชนบริเวณช่องเม็ก จากการสัมภาษณ์ ผู้ตั้งบ้านเรือน ร้านค้าในชุมชนช่องเม็ก ให้ความเห็นไปในแนวทางเดียวกันคือเพื่อมาค้าขาย ซึ่งส่วนใหญ่ลูกค้าก็คือชาวลาวในฝั่งตรงข้ามที่หมู่บ้านตามชายแดนมาซื้อสินค้า รูปแบบของคนลาวที่ข้ามฝั่งมาซื้อสินค้าที่ชุมชนช่องเม็กที่สำคัญคือการซื้อสินค้า เพื่อนำไปใช้อุปโภคและบริโภคในครอบครัว และการซื้อสินค้าของแม่ค้าพ่อค้าลาวในท้องถิ่นเพื่อนำไปขายต่อไป

²สถิติการค้าไทย-ลาว ที่ผ่านด่านศุลกากรพินุลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี 2534

การซื้อขายสินค้าที่ชุมชนช่องเม็กเพื่อนำไปอุปโภคบริโภคในครอบครัว ส่วนใหญ่จะได้แก่ชาวลาวในหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ด่านช่องเม็ก สินค้าที่ซื้อส่วนใหญ่ได้แก่ เสื้อผ้า ผงซักฟอก น้ำปลา บะหมี่สำเร็จรูป วัสดุก่อสร้าง และอะไหล่รถจักรยาน และจักรยานยนต์ ในขณะที่เดียวกัน ชาวลาวในหมู่บ้านใกล้เคียง ก็ยังนำสินค้าที่ตนเองมีอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่สินค้าประเภทของป่า เช่น หน่อไม้ พันธ์ไม้ป่า กล้วยดิบ-สุก สัตว์ป่า เช่น ตะกวด กิ้งก่า งู น้ำผึ้ง ตลอดจนเครื่องจักสาน ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมที่ทำในครัวเรือนนำมาขายตามเพิงหรือแบกกระดิน เพื่อขายให้กับชาวไทยและนักท่องเที่ยว

สำหรับสินค้าที่พ่อค้าแม่ค้าลาว ซื้อที่ตลาดช่องเม็กเพื่อนำไปขาย สินค้าส่วนใหญ่เป็นชนิดเดียวกัน สินค้าที่ชาวบ้านในประเทศลาวที่อยู่ใกล้เคียงมาซื้อที่ตลาดช่องเม็กและที่นิยมมาซื้อ มาก ก็จะเป็นสินค้าประเภทเสื้อผ้า ทั้งนี้ นอกจากจะมีน้ำหนักเบา ง่ายต่อการขนย้ายไปขาย และเป็นที่ยอมรับของคนลาว เพราะสินค้าที่ทำจากประเทศไทย จะมีคุณภาพดีกว่าเสื้อผ้าที่มาจากประเทศเวียดนาม แม้จะราคาแพงกว่าก็ตาม พ่อค้าแม่ค้าลาวเหล่านี้ เป็นส่วนใหญ่ จะมาจากเมืองปากเซ แขวงจำปาศักดิ์ การเดินทางมายังช่องเม็กจะนั่งรถประจำทางมา และเมื่อซื้อแล้วก็ขนส่งรถประจำทางกลับไป ในจำนวนที่ไม่มากนัก เพราะทางราชการของลาวไม่อนุญาตให้ซื้อได้จำนวนมาก

ในส่วนของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบริเวณด่านช่องเม็ก จุดสนใจส่วนใหญ่อยู่ที่ตลาดขายสินค้าฝั่งลาว นักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมไปตลาดฝั่งลาวที่อยู่ติดกับด่านช่องเม็ก รวมทั้งนิยมซื้อสินค้าที่ตลาดฝั่งลาวนำกลับมาด้วย สินค้าที่นักท่องเที่ยวไทยซื้อได้แก่ภาชนะเครื่องถ้วยสุราต่างประเทศ ผลไม้ที่ปลูกแถบเมืองปากเซ แขวงจำปาศักดิ์และสินค้า เครื่องที่ใช้ที่ส่งมาจากประเทศเวียดนาม โดยที่นักท่องเที่ยวไทยนิยมเดินทางไปเที่ยวช่องเม็กในวันหยุดราชการ เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งได้ช่วยทำให้เกิดความคึกคักให้แก่ชุมชนช่องเม็ก และทำให้ชุมชนช่องเม็กขยายตัวมากขึ้น

การเกิดชุมชนช่องเม็ก

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 ที่รัฐบาลอนุญาตให้ช่องเม็กเป็นจุดผ่อนปรนเพื่อส่งสินค้าระหว่างไทย-ลาว จนกระทั่งการอนุญาตให้ช่องเม็กเป็นด่านถาวรในปัจจุบัน ชุมชนช่องเม็กซึ่งเดิมเป็นแต่เพียงร้านค้าชั่วคราวสองข้างทาง เมื่อมีผู้คนจากต่างถิ่นสนใจที่จะทำการค้าบริเวณช่องเม็ก

มากขึ้น ทำให้มีการตั้งบ้านเรือนในลักษณะกึ่งถาวรขึ้นในบริเวณช่องเม็ก โดยเช่าที่ดินที่ เป็นที่สาธารณะ และไม่มีเอกสารสิทธิ์

ชุมชนช่องเม็กในระยะแรก ระหว่างปี 2532-2534 ยังมีครอบครัวที่มาตั้งร้านค้า ไม่กี่ครอบครัว ความเป็นอยู่ ก็อยู่ไปตามอัตภาพ ไม่มีไฟฟ้า น้ำประปา ต่อมาในปี 2535 หลังจากที่ช่องเม็กเป็นจุดผ่านแดนถาวร ทางราชการจึงสนับสนุนและจัดที่อยู่ให้กับผู้คนที่ ทำมาค้าขาย บริเวณช่องเม็กให้เป็นสัดส่วนมากขึ้น ผู้เช่าห้องเช่าจะต้องเสียค่าถมที่ดินห้องเช่า แต่ละห้องเป็นเงิน 700 บาท และผู้เช่าห้องจะต้องเสียค่าเช่าปีละ 900 บาท

ในส่วนของสาธารณะประโยชน์ของด่านช่องเม็กในช่วงที่ทางราชการเข้ามาจัดสรรให้ ผู้ค้าขาย อยู่เป็นสัดส่วนในช่วงปี พ.ศ.2535 นั้น ถนนหนทางยังคงเป็นทางเดินลูกรัง ไม่มีไฟฟ้า แต่เป็นไฟฟ้าฉุกเฉิน (เป็นไฟฟ้าที่ปั่นจากเครื่องกำเนิดไฟฟ้า) สามารถใช้ไฟฟ้าได้เป็นช่วงเวลา ที่กำหนดเท่านั้น (ช่วงกลางวัน) จากการสอบถามจากชาวบ้านที่อยู่ชุมชนช่องเม็กในเวลานั้น ให้ข้อมูลเกี่ยวกับค่าไฟฟ้าตรงกันก็คือ ค่าไฟฟ้าค่อนข้างแพง อัตราการเก็บไม่แน่นอน ร้านค้า ธรรมดา ใช้ไฟฟ้าเฉพาะ ให้แสงสว่างตอนกลางวัน จะต้องเสียค่าไฟเดือนละประมาณ 300 บาท อย่างไรก็ตามเนื่องจากการทำการค้าบริเวณช่องเม็กมีกำไรพอสมควร จึงทำให้ผู้มาอยู่ที่ชุมชน ช่องเม็ก สามารถอยู่ในชุมชนช่องเม็กต่อไปได้³

ในส่วนของผู้คนที่ยอพยพมาตั้งหลักแหล่งที่บริเวณช่องเม็ก จากการสำรวจในต้นปี พ.ศ.2539 ประเด็นที่น่าสนใจมีหลายประเด็น ได้แก่ 1. ถิ่นที่อยู่เดิม 2. ปีพุทธศักราชที่เข้ามา ที่ช่องเม็ก 3. ผู้ชักชวนให้ย้ายมาอยู่ที่ช่องเม็ก 4. รายได้จากการค้าขายบริเวณช่องเม็ก 5. ปัญหาและอุปสรรคของการทำการค้าบริเวณช่องเม็ก

1. ถิ่นที่อยู่เดิมของผู้ที่อพยพมาตั้งถิ่นที่ช่องเม็ก

การตั้งถิ่นฐานในช่องเม็ก หลักจากปี พ.ศ.2530 หลังจากที่รัฐบาลสมัย พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้อนุญาตให้ด่านช่องเม็กเป็นด่านผ่อนปรน และด่านถาวรแล้วนั้น ได้ส่งผลให้ชุมชนช่องเม็กเติบโตขึ้น ทั้งนี้ เพราะได้มีชาวบ้านจากต่าง ๆ ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน จากการตอบแบบสอบถามของผู้อพยพเข้ามาอยู่ที่ชุมชนช่องเม็ก จำนวน 99 ราย⁴ ปรากฏว่า ภูมิลำเนาเดิมก่อนที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ช่องเม็ก ดังนี้

³ สัมภาษณ์ นางนงเยาว์ บุญหวัง อายุ 59 ปี อาชีพค้าขายบริเวณชุมชนช่องเม็ก

⁴ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามระหว่างวันที่ 14-16 พฤษภาคม 2539

ภูมิสำเนาเดิม	จำนวน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
จังหวัดอุบลราชธานี	67
จังหวัดยโสธร	3
จังหวัดนครราชสีมา	1
จังหวัดศรีสะเกษ	7
จังหวัดเลย	1
จังหวัดขอนแก่น	2
จังหวัดบุรีรัมย์	2
จังหวัดอำนาจเจริญ	1
จังหวัดหนองบัวลำภู	3
จังหวัดสกลนคร	1
ภาคกลาง	
จังหวัดสระบุรี	1
จังหวัดนครสวรรค์	2
กรุงเทพมหานคร	3
จังหวัดอยุธยา	1
ภาคตะวันออก	
จังหวัดจันทบุรี	3
ภาคเหนือ	1
จังหวัดกำแพงเพชร	
ภาคใต้	
จังหวัดสตูล	1

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่า ผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่ที่ช่องเม็กส่วนใหญ่ จะเป็นชาวบ้าน ที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเฉพาะอย่างยิ่ง จังหวัดอุบลราชธานีถึง (67 ราย) รองลงมาได้แก่ ศรีสะเกษ (7 ราย) ยโสธร (3 ราย) หนองบัวลำภู (3 ราย) ในส่วน ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคเหนือและภาคใต้ มีประชาชนที่อพยพเข้ามาอยู่ช่องเม็กน้อย กล่าวคือ จาก สระบุรี (1 ราย) นครสวรรค์ (2 ราย) กรุงเทพมหานคร (3 ราย) อัญญา (1 ราย) จันทบุรี (3 ราย) กำแพงเพชร (1 ราย) และสตูล (1 ราย)

ในส่วนของชาวบ้านที่มีภูมิลำเนาในจังหวัดอุบลราชธานี ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ในช่องเม็กเมื่อแยกออกตามอำเภอ ได้ดังนี้

ภูมิลำเนาในจังหวัดอุบลราชธานี	จำนวน
อำเภอโขงเจียม	3
อำเภอเมืองอุบล	6
อำเภวารินชำราบ	7
อำเภอพิบูลมังสาหาร	17
อำเภอสรินทร	18
อำเภอเขมราฐ	2
อำเภอเดชอุดม	7
อำเภอนาจะหลวย	2
อำเภอศรีเมืองใหม่	1
อำเภอตระการพืชผล	1
อำเภอนุชนทร	1
อำเภอตาลขุม	11
อำเภอกุดข้าวปุ้น	1
รวมทั้งสิ้น	67

จากข้อมูลข้างต้นจะพบว่า ชาวบ้านในจังหวัดอุบลราชธานี ที่อพยพเข้ามา ตั้งถิ่นฐานในช่องเม็ก ส่วนใหญ่จะอพยพมาจากอำเภอที่อยู่ใกล้เคียงกับช่องเม็ก เรียงตามลำดับ จากมากไปหาน้อย ในลำดับแรกๆ ได้ดังนี้ คือ สรินทร มากที่สุด (18 ราย) รองลงมาได้แก่

อำเภอพิบูลมังสาหาร (17 ราย) อำเภวารินชำราบ (7 ราย) อำเภอเดชอุดม (7 ราย)
อำเภอเมืองอุบล (6 ราย)

ในส่วนของ การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ช่องเม็ก เมื่อเรียงสถิติการอพยพเข้ามา
ตั้งถิ่นฐานในชุมชนช่องเม็ก เป็นดังนี้

ปีที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน	จำนวนครอบครัว (ราย)
2496-2529	5
2530	1
2531	5
2533	9
2533	18
2534	12
2535	11
2536	5
2537	14
2538	10
2539	9
รวมทั้งสิ้น	99

จากข้อมูลข้างต้นพบว่า ราษฎรที่ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ช่องเม็กและยังคงอาศัย
อยู่ช่องเม็กจนถึงปัจจุบันนั้นในปี พ.ศ.2535 มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ชุมชนช่องเม็กมากที่สุด
คือ 18 ครอบครัว

กล่าวได้ว่า ชุมชนช่องเม็กมีสภาพเป็นย่านการค้าชายแดน การดำรงอยู่
ของชาวช่องเม็ก อยู่ได้ด้วยการทำธุรกิจขนาดย่อมและขนาดกลาง ที่สำคัญได้แก่ร้านค้า
เบ็ดเตล็ด, ร้านขายวัสดุก่อสร้าง, ร้านขายเสื้อผ้า, ร้านขายผลไม้, ร้านเสริมสวย, ร้านบริการ
โทรศัพท์, สถานพยาบาล, สถานสนุกเกอร์, ร้านอาหาร

อย่างไรก็ตาม ชุมชนช่องเม็กก่อนการก่อตั้งโครงการพัฒนาด้านช่องเม็กของรัฐบาล (ที่ปรากฏอาคารบ้านเรือนทันสมัยและเป็นระเบียบนั้น) จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวชุมชนช่องเม็กเดิมประสบกับปัญหาที่สำคัญและยังสืบเนื่องถึงปัจจุบันคือ 1. การขาดแคลนน้ำสะอาดสำหรับอุปโภค บริโภค 2. ไฟฟ้าดับเป็นประจำ (ค่าไฟฟ้าแพง) 3. ถนนในชุมชนเป็นถนนลูกรัง เป็นหลุมเป็นบ่อ 4. ปัญหาการไม่มีกรรมสิทธิ์ในท้องเช่าอาศัย 5. ค่าครองชีพ (ขณะเดียวกันรายได้ลดลง) 7. การขาดสถานพยาบาลของรัฐ และ 8. มีผู้รับอิทธิพลในท้องถิ่นและการไม่ได้รับความเป็น ธรรมจากข้าราชการ

บทที่ 3

โครงการพัฒนาช่องเม็ก

2.1 ก่อนจะเป็นโครงการพัฒนาช่องเม็ก

1) ประเทศไทยกับประจวบอินโดจีน

เนื่องจากการได้เปรียบทางภูมิรัฐศาสตร์ของประเทศไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีน อันประกอบด้วย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม เพราะอยู่ในภูมิภาคเดียวกัน มีอาณาเขตใกล้ชิดติดกัน โดยประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความยาวถึง 1,730 กิโลเมตร และมีพรมแดนติดต่อกับประเทศกัมพูชา ถึง 650 กิโลเมตร และโดยเส้นทางทั้งทางบกและทางอากาศสามารถติดต่อเชื่อมโยงถึงประเทศเวียดนามในระยะทางอันสั้น

กลุ่มประเทศอินโดจีน แม้จะมีการปกครองในระบบสังคมนิยมเป็นพื้นฐาน แต่จากประสบการณ์ความล้มเหลวของระบบสังคมนิยม ประกอบกับความพยายามของรัฐบาลสองประเทศเหล่านั้นในการเร่งรัดพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อนำประเทศสู่ความเจริญไพบูลย์เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น จึงทำให้ประเทศในกลุ่มอินโดจีนหันมาทำการค้ากับประเทศที่มีการค้าระบบเสรีนิยมมากขึ้น โดยเฉพาะกับประเทศไทย ทำให้เกิดตลาดที่สำคัญแห่งใหม่ ทั้งที่เป็นแหล่งวัตถุดิบ แหล่งเงินทุน และตลาดการค้า เนื่องจากประเทศในกลุ่มอินโดจีนยังความอุดมสมบูรณ์ทางวัตถุดิบ ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ และค่าจ้างแรงงานยังต่ำ ประกอบกับมีตลาดการค้าขนาดใหญ่ ซึ่งกลุ่มประเทศอินโดจีนมีประชากรรวมกันไม่น้อยกว่า 90 ล้านคน

ปัจจุบันประเทศไทยได้เปิดจุดผ่านแดนถาวรตามแนวพรมแดนไทย-ลาว แล้วถึง 8 แห่ง คือ

ท่าเสด็จ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ท่าแพขนานยนต์ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ท่าข้าม อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

ท่าเทศบาล อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ท่าข้าม อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ท่าข้ามปากแซง อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี
 ช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี
 สำหรับชายแดนไทย-กัมพูชา ก็ได้เปิดจุดผ่านแดนแล้ว 2 แห่ง คือ
 บริเวณบ้านคลองลึก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี
 บริเวณบ้านหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

เส้นทางระหว่างจังหวัดอุบลราชธานีผ่านช่องเม็ก สู่ปากเซ แขวงจำปาศักดิ์ การก่อสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาว ข้ามแม่น้ำโขง สะพานที่ 1 ที่จังหวัดหนองคาย ที่สร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2537 และสะพานแห่งที่ 2 ที่คาดว่าจะสร้างที่จังหวัดมุกดาหาร จะอำนวยความสะดวกทางด้านคมนาคมขนส่งระหว่างประเทศไทย-ลาว และสนาามบินนานาชาติ ที่จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งได้ก่อสร้างเสร็จแล้วเปิดใช้แล้ว ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2535 จะทำให้ความหมายของประเทศไทยในการเป็นประตูสู่อินโดจีน มีความหมายที่เด่นชัดยิ่งขึ้น

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2531 ซึ่งประเทศไทยได้เริ่มรื้อฟื้นความสัมพันธ์กับประเทศในกลุ่มอินโดจีน เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ทางการค้าได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นจากมูลค่ารวมของการค้าระหว่างไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีน เฉลี่ยตั้งแต่ปี 2531-2534 เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 51.7 ต่อปี

การที่รัฐบาลได้มีนโยบายผ่อนคลายการควบคุมการปริวรรตเงินตรา ได้มีการเคลื่อนย้ายเงินทุนโดยเสรียิ่งขึ้น ทำให้เกิดแรงจูงใจของนักลงทุนยิ่งขึ้น และเป็นผลทำให้นักลงทุนชาวต่างประเทศนำเงินมาลงทุนในประเทศไทยเพิ่มขึ้น รัฐบาลได้ขยายวงเงินอนุญาตให้นำเงินบาทออกไปยังประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศไทยได้เพิ่มขึ้น จาก 50,000 บาท เป็น 100,000 บาท ต่อครั้ง และเพิ่มเงินลงทุนในกลุ่มประเทศอินโดจีนเป็นปีละ 5 ล้านเหรียญสหรัฐต่อราย

2) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวกับการค้าและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับกลุ่มประเทศอินโดจีน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535-2539) กำหนดให้พัฒนาประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการค้ากับกลุ่มประเทศอินโดจีน ซึ่งจะทำให้จังหวัดที่มีพรมแดนติดต่อกับกลุ่มประเทศในภูมิภาคนี้ โดยมีจังหวัดนครพนม มุกดาหาร อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ มีโอกาสที่จะค้าขายแลกเปลี่ยนกับประเทศลาว เวียดนาม และกัมพูชา ทั้งนี้

จะต้องเร่งพัฒนาเส้นทางคมนาคม และปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะโครงข่ายการสื่อสาร และการคมนาคมขนส่งภายในประเทศไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีน เช่น การสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นมาตรการระยะสั้น สำหรับมาตรการระยะยาว ได้แก่ การหาทางทำความเข้าใจกับกลุ่มประเทศอินโดจีน จัดตั้งเขตเศรษฐกิจเสรีอินโดจีน (INDOCHINA FREE TRADE AREA) เช่นเดียวกับแนวทางการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจเสรีอาเซียน หรือ ASIAN FREE TRADE AREA (AFTA)

มาตรการระยะยาวอื่น ๆ ควรจะสนับสนุนและผลักดันให้สถาบันการเงินระหว่างประเทศ จัดตั้งธนาคารเพื่อการบูรณะ (RECONSTRUCTION BANK) ขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อส่งเสริมให้กลุ่มประเทศอินโดจีนได้ฟื้นฟูเศรษฐกิจ และจัดตั้งศูนย์พัฒนาสำหรับกลุ่มประเทศอินโดจีน ตลอดจนความพยายามทำความเข้าใจให้มีการจัดตั้งสถานกงสุลหรือสำนักงานตัวแทนทางการค้า กับกลุ่มประเทศอินโดจีนขึ้นในจังหวัดที่มีความเหมาะสม เช่น จังหวัดอุบลราชธานี และเมืองปากเซ แขวงจำปาศักดิ์ เป็นต้น

ในด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกัน จะต้องพยายามหาทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวภายในภาคอีสาน กับกลุ่มประเทศอินโดจีนซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติที่สวยงามมากมาย

ในด้านการพัฒนาด้านบริการพื้นฐาน โดยเฉพาะการคมนาคมและการขนส่ง จะต้องเร่งพัฒนา

เส้นทางรถยนต์ ปรับปรุงเส้นทางหลัก เชื่อมโยงระหว่างอีสานตอนใต้ นับจากประตูสู่อินโดจีนที่ช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี ผ่านเลียนแนวชายแดนไทย-ลาว, ไทย-กัมพูชา ทางอีสานใต้สู่ภาคกลาง และฝั่งทะเลตะวันออกของประเทศไทย

ทางรถไฟ พัฒนาระบบการขนส่งผู้โดยสารให้มีความรวดเร็ว สะดวกสบาย และเพียงพอต่อผู้โดยสารที่เพิ่มขึ้น พัฒนาระบบการขนส่งตู้สินค้าทางรถไฟ (INLAND CONTAINER DEPOT) ขึ้นที่จังหวัดสำคัญได้แก่ นครราชสีมา และอุบลราชธานี

ทางเครื่องบิน พัฒนาท่าอากาศยานนานาชาติจังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นศูนย์กลางทางการบิน ของสายการบินในกลุ่มประเทศอินโดจีน และภูมิภาคเอเชีย

3) แผนนโยบายของรัฐบาลเกี่ยวกับการค้ากับกลุ่มประเทศอินโดจีน

จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล โดย ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ซึ่งได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2535 ข้อ 5 นโยบายการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคของชนบท ในหมวดการพัฒนาแผนงานยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจในแต่ละภูมิภาค ซึ่งระบุว่า "ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะเร่งรัดพัฒนาแหล่งน้ำ และจะปรับโครงสร้างการผลิตทางเศรษฐกิจ ให้พึ่งพาเกษตรน้อยลง ตลอดจนส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางการผลิตและประจําการติดต่อค้าขายกับกลุ่มประเทศอินโดจีน ทั้งจะพัฒนาโครงข่ายระบบคมนาคมขนส่งเพื่อเชื่อมโยงกันชายฝั่งทะเลตะวันออกอีกด้วย"

4) จังหวัดอุบลราชธานี รอยต่อ 3 ประเทศ

เนื่องจากจังหวัดอุบลราชธานี มีอาณาเขตซึ่งเป็นรอยต่อ 3 ประเทศ คือ ไทย-ลาว-กัมพูชา โดยมีพรมแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความยาวถึง 393 กิโลเมตร โดยมีแม่น้ำโขงกันเขตแดนยาว 185 กิโลเมตร เป็นพื้นดินติดต่อกัน 208 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาทางพื้นดิน ยาว 60 กิโลเมตร

ปัจจุบัน ชายแดนติดต่อด้านลาวได้เปิดจุดผ่านแดนถาวรแล้ว 2 แห่ง คือ ที่ช่องเม็กอำเภอสิรินคร และด่านปากแซง อำเภอนามน ส่วนชายแดนทางด้านกัมพูชาได้เปิดจุดผ่อนปรน 1 จุด คือ ที่ช่องอานม้า อำเภอน้ำยืน

5) ด่านช่องเม็ก ประตูสู่อินโดจีน

ด่านช่องเม็ก ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านเหล่าอินแปลง ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี เดิมในปี 2517 เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าห้วยยอดดมน และในปี 2529 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เพิกถอนพื้นที่ จำนวน 3,567 ไร่ มอบให้กระทรวงมหาดไทย ดูแลเกี่ยวกับความมั่นคง แต่เมื่อจะดำเนินการใด ๆ ในพื้นที่ ยังคงติดเงื่อนไขเขตป่าไม้ถาวร ตามมติคณะรัฐมนตรีซึ่งจะต้องมีการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี ซึ่งต่อมาได้มีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2534 ให้เพิกถอนพื้นที่ป่าถาวรบริเวณนี้เป็นป่าธรรมดา ซึ่งกระทรวงมหาดไทยสามารถจะดำเนินการใด ๆ ได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และคณะรัฐมนตรีอีก

พื้นที่บริเวณด่านช่องเม็ก เป็นเขตติดต่อระหว่างประเทศกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเป็นช่องทางติดต่อทางบกทางเดียวในปัจจุบันในการที่จะติดต่อกับประเทศในกลุ่มอินโดจีนได้โดยสะดวก โดยสามารถติดต่อถนนยุทธศาสตร์ของอินโดจีน คือ ถนนหมายเลข 17 ในประเทศลาวซึ่งสามารถติดต่อกันโดยทั่วประเทศ ทั้งลาว-เวียดนาม และ กัมพูชา ในปี 2531 รัฐบาลไทยมีนโยบายที่จะเปลี่ยนสนามรบให้เป็นสนามการค้าของกลุ่มอินโดจีน กระทรวงมหาดไทยจึงได้ประกาศเปิดจุดผ่านแดนถาวรระหว่างไทย-ลาว ที่ช่องเม็ก ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2535 เป็นต้นมา ประกอบกับจังหวัดอุบลราชธานีได้มีข้อตกลงกันกับ แขวงจำปาศักดิ์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อสนองต่อนโยบายดังกล่าว จึงให้ประชาชนทั้งสองประเทศได้มีการไปมาหาสู่ และแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าซึ่งกันและกัน อันจะทำให้เศรษฐกิจและสังคมของทั้งสองประเทศดียิ่งขึ้น

จากการเปิดจุดผ่านแดนถาวรที่ช่องเม็ก ทำให้ประชาชนทั้งสองประเทศได้มีการพบปะและแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าซึ่งกันและกัน ซึ่งนับวันจะเพิ่มมากยิ่งขึ้น จึงเป็นเหตุให้พ่อค้าประชาชนทั้งภายในจังหวัดอุบลราชธานีและต่างจังหวัด ได้มาประกอบการค้าขายและมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ทำให้บริเวณด่านช่องเม็ก ซึ่งเป็นที่ตั้งของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ที่ทำการตรวจคนเข้าเมือง ที่ทำการด่านศุลกากร ได้มีชุมชนร้านค้าจัดตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก มีสภาพเป็นอยู่ชุมชนแออัด ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เป็นที่เจริญตาต่อผู้พบเห็น และมีแนวโน้มที่จะเกิดปัญหาด้านสุขอนามัย และระบบสาธารณูปโภคในอนาคต ทางจังหวัดอุบลราชธานี จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาด่านช่องเม็กขึ้น

6) โครงการพัฒนาด่านช่องเม็ก (ฉบับแรกเพื่อเสนอต่อคณะรัฐมนตรี)

6.1 โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณด่านช่องเม็ก

จังหวัดได้มีนโยบายที่จะพัฒนาพื้นที่ด่านช่องเม็ก เนื่องจากด่านช่องเม็ก ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอสิรินธร ซึ่งเป็นอำเภอที่ได้รับพระราชทานพระนามาภิไธยให้เป็นชื่อเขื่อนอำเภอจึงต้องมีการดำเนินการพัฒนาอำเภอสิรินธรให้สมพระเกียรติแห่งพระนามาภิไธย นอกจากนี้ รัฐบาลไทยมีนโยบายที่จะพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้เป็นจุดศูนย์กลางการค้าขายและศูนย์รวมความเจริญต่าง ๆ ของประเทศในกลุ่มอินโดจีน ซึ่งด่านช่องเม็กเป็นด่านสำคัญที่จะมีบทบาทในการส่งเสริมนโยบายนี้ ในฐานะที่เป็นประตูที่เปิดเข้าสู่ประเทศในกลุ่มอินโดจีน จังหวัดจึงได้มีแนวทางที่จะพัฒนาพื้นที่บริเวณด่านช่องเม็ก ดังนี้

6.1.1 จัดให้เป็นชุมชนแห่งใหม่ที่ครบวงจร ประกอบด้วยสถานที่ราชการ ที่สำคัญและเกี่ยวข้อง บ้านพักข้าราชการ ระบบสาธารณูปโภค ศูนย์การค้า สถานีขนส่ง ลานจอดรถ สถานที่จัดเก็บสินค้า สวนสาธารณะ เป็นต้น

6.1.2 พัฒนาให้เป็นด่านระหว่างประเทศที่มีมาตรฐานและทันสมัย ทั้งสถานที่ราชการและระบบการดำเนินงาน และการบริการต่าง ๆ

6.1.3 พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และศูนย์กลางการค้าขายที่สำคัญของประเทศในกลุ่มอินโดจีน โดยการส่งเสริม การอำนวยความสะดวก และปรับปรุงปัจจัยที่จะเสริมให้มีการท่องเที่ยว และติดต่อค้าขายระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน

6.2 หลักการและเหตุผล

ด้วยปัจจุบันบริเวณด่านช่องเม็ก ได้มีสถานที่ราชการจัดตั้งอยู่เพื่อปฏิบัติหน้าที่ในส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ที่ทำการตรวจคนเข้าเมือง ที่ทำการด่านศุลกากร จุดตรวจของตำรวจตระเวนชายแดน และชุมชนร้านค้า แผงลอย ของประชาชน ประมาณ 200 ราย ซึ่งสถานที่ราชการของด่านช่องเม็ก ได้จัดตั้งขึ้นในปี 2532 เป็นการเร่งด่วนให้ทันต่อการเปิดจุดผ่านแดนถาวรตามนโยบายของรัฐบาล แต่ดูไม่สวยงามเหมาะสมกับการเป็นหน้าที่เขตชุมชนหน้าตาของบ้านเมือง ซึ่งในส่วนนี้ ควรจะได้รับการปรับปรุงด้านทั้งในสถานที่ทำการและระบบการทำงาน เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ทันสมัย และเพียงพอ เนื่องจากเป็นหน่วยงานสำคัญที่มีบทบาทในการส่งเสริมสถานทางการค้า การท่องเที่ยว และการทูตระหว่างประเทศ จากสถิติของการค้าขายระหว่างไทย-ลาวในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา แสดงให้เห็นถึงปริมาณการค้าขายระหว่างประเทศที่มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งมีมูลค่านับสิบล้านบาท โดยมูลค่านำเข้าเฉลี่ย 16,966,388 บาท ต่อเดือน สินค้านำเข้าสำคัญ ได้แก่ ไม้ รองลงมา คือ หนังสือ-กระป๋อง เศษโลหะ เป็นต้น ส่วนมูลค่าส่งออกเฉลี่ย 14,068,127 บาทต่อเดือน สินค้าส่งออกสำคัญได้แก่ น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น สินค้าอุปโภคบริโภค วัสดุก่อสร้าง เครื่องจักรเครื่องยนต์ ยานพาหนะและอุปกรณ์ และยาโรค โดยในระยะหลัง ๆ ยาโรคได้เป็นสินค้าส่งออกอันดับหนึ่ง แสดงว่า ปัจจุบันสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความต้องการสินค้าชนิดนี้สูงขึ้นมาก เป็นที่น่าสังเกตว่าโดยภาพรวมแล้ว แนวโน้มการนำเข้ามีมูลค่าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่การส่งออกของไทยมีแนวโน้มลดลง ซึ่งดูแล้วสวนทางกับความเป็นจริง น่าจับตามอง อย่างไรก็ตาม คงจะต้องเป็นสิ่งที่

ประเทศไทยจะต้องมีการพัฒนาถึงปัจจัยหรือสาเหตุที่ทำให้การส่งออกลดลง เพื่อการปรับปรุงและส่งเสริมการส่งออกของประเทศไทยต่อไป

นอกจากนี้ยังมีการค้าขายระหว่างประเทศอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจ คือ การค้าขายสินค้าระหว่างประเทศที่สาม และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) โดยสถิติประเทศที่สามนำเข้า สปป.ล. มีมูลค่าเฉลี่ยประมาณ 6,223,264 บาทต่อเดือน และมีสินค้าส่งออกจาก สปป.ล.ไปยังประเทศที่สาม มีมูลค่าเฉลี่ยประมาณ 10,492,416 บาทต่อเดือน ในภาพรวมแล้วมูลค่าการนำเข้า สปป.ล. มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่มูลค่าการส่งออกของ สปป.ล. ไปยังประเทศที่สามมีแนวโน้มลดลง ในจุดนี้อาจจะมองได้ว่า การที่ สปป.ล.มีการนำเข้าจากประเทศไทยน้อยลง อาจจะเนื่องจากการนำเข้าสินค้าจากประเทศที่สามมากขึ้นก็เป็นได้ ซึ่งประเทศไทยจะต้องมีการพิจารณาถึงข้อเท็จจริงและพัฒนาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ในส่วนของชุมชนร้านค้าบริเวณด่านช่องเม็กนั้น เป็นการประกอบอาชีพค้าขายบริเวณชายแดนที่มีรายได้ดีของประชาชนที่มีถิ่นฐานทั้งในจังหวัดอุบลราชธานี และที่เดินทางมาจากจังหวัดอื่นๆ ซึ่งได้เปิดร้านทำการค้าขาย โดยลักษณะการสร้างร้านและผังเมืองกลุ่มร้านค้า เป็นไปอย่างไม่มีระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งมีการอยู่อาศัยที่ไม่ถูกต้องตามหลักสุขอนามัย ไม่มีการระบบสาธารณสุขการเพื่อเป็นการจัดระเบียบชุมชน รวมทั้งจัดระบบสาธารณสุขโรคต่าง ๆ รองรับชุมชน ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะขยายใหญ่โตต่อไปในภายหน้า จึงต้องจัดวางแผนพัฒนาส่วนนี้ขึ้นมา นอกจากนี้ เพื่อให้ชุมชนบริเวณด่านช่องเม็กเป็นชุมชนที่เหมาะสมและคู่ควรต่อการเป็นหน้าด่านของประเทศชาติ และรองรับความเจริญในอนาคต จะต้องมีส่วนประกอบอื่นๆ ของชุมชนให้ครบวงจร เช่น สถานที่ราชการอื่นที่มีความจำเป็น ระบบการคมนาคมขนส่ง สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

และเมื่อมองเห็นทัศนคติของผู้อยู่อาศัยในชุมชนแล้ว จากการสำรวจความคิดเห็นของชุมชนด้วยแบบสอบถาม ได้ข้อสรุปว่า ประชาชนของชุมชนบริเวณด่านช่องเม็กมีความต้องการให้มีการพัฒนาชุมชนช่องเม็ก สอดคล้องกับนโยบายและแนวทางของจังหวัด กล่าวคือ ประชาชนต้องการให้มีการจัดระบบสาธารณสุข สูงถึงร้อยละ 88 ของผู้ตอบแบบสอบถาม ให้มีการจัดระเบียบร้านค้า และที่จอดรถ ประมาณร้อยละ 40 จัดให้เป็นหมู่บ้านถาวรร้อยละ 32 นอกจากนี้ก็เป็นความต้องการในเรื่องการส่งเสริมการค้าขายไทย-ลาว สถานีอนามัย สนามเด็กเล่น ฯลฯ

จากสภาพข้อเท็จจริงดังกล่าว ทำให้ทางจังหวัดอุบลราชธานีเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่บริเวณด้านช่องเม็ก ให้เป็นด่านที่มีมาตรฐานและสวยงาม โดยการจัดวางผังเมืองที่เหมาะสม พร้อมทั้งจัดระบบสาธารณูปโภค รวมทั้งส่วนประกอบอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อรองรับชุมชนช่องเม็ก ซึ่งจะมีความเจริญรุดหน้าไปในภายภาคหน้าต่อไป

6.3 วัตถุประสงค์

6.3.1 พัฒนาด่านช่องเม็กให้เป็นด่านที่มีมาตรฐานคู่ควรกับการเป็นประตูหน้าด่านสู่ประเทศกลุ่มอินโดจีน

3.3.2 พัฒนาด่านช่องเม็กให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและมีชื่อเสียงของประเทศ

3.3.3 จัดระเบียบชุมชน และปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณด้าน ช่องเม็ก ให้สวยงาม เป็นที่ชื่นชมของนักท่องเที่ยว และผู้สัญจรผ่าน

3.3.4 ส่งเสริมการค้าต่อค้าขาย และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เพื่อเป็นการสร้างอาชีพและรายได้แก่ประชาชนในชนบทอีกทางหนึ่ง

6.4 ลักษณะโครงการ

6.4.1 จัดสร้างสถานที่ราชการบริการด่านที่มีมาตรฐานทันสมัย ได้แก่ ที่ทำการตรวจคนเข้าเมือง ที่ทำการด่านศุลกากร สถานีตำรวจภูธรตำบลช่องเม็ก พร้อมบ้านพักข้าราชการ

6.4.2 จัดทำระบบสาธารณูปโภคที่สมบูรณ์ ได้แก่ ปรับปรุงและขยายถนนให้ได้มาตรฐานและสวยงาม พร้อมทั้งระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบบำบัดน้ำเสีย และระบบโทรศัพท์

6.4.3 จัดสร้างศูนย์การค้าที่ทันสมัยและสวยงาม พร้อมสถานที่จัดเก็บสินค้า

6.4.4 จัดระเบียบชุมชนร้านค้าด้านช่องเม็กให้เป็นระเบียบและสวยงาม

6.4.5 จัดสร้างสถานีขนส่งและลานจอดรถ สำหรับอำนวยความสะดวกในการติดต่อค้าขาย

6.4.6 จัดสร้างสวนสาธารณะ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

6.4.7 จัดสร้างรั้วตามแนวชายแดนที่มั่นคงถาวร

6.5 สถานที่ดำเนินการ

พื้นที่บริเวณด่านช่องเม็ก หมู่บ้านเหล่าอินแปลง ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ที่ติดกับแนวชายแดนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในพื้นที่ 3,567 ไร่

6.6 ระยะเวลาดำเนินการ

ปีงบประมาณ 2536 ภายใน 360 วัน ได้รับอนุมัติ

6.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

6.7.1 ทำให้เกิดศูนย์กลางการค้าขายระหว่างประเทศอินโดจีน และเกิดสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ขึ้น ซึ่งจะทำให้ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มประเทศอินโดจีน มีความเจริญก้าวหน้า และมีความสัมพันธ์ที่มั่นคงแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

6.7.2 ทำให้เกิดประโยชน์แก่ทางราชการ ในการควบคุมและตรวจสอบบุคคล สินค้า และสิ่งของผิดกฎหมายต่าง ๆ ที่อาจกระทบต่อความมั่นคงของชาติ

6.7.3 จังหวัดเป็นเมืองหน้าด่านที่สวยงาม เป็นที่เชิดหน้าชูตาและภาคภูมิใจของประเทศไทย

6.8 งบประมาณและหน่วยดำเนินการ

จะดำเนินการในโครงการหลัก ได้แก่ การสร้างสถานที่ราชการ การพัฒนาความสะอาดพื้นฐาน สาธารณูปโภค สาธารณูปโภค ที่จำเป็นต่าง ๆ รวม 12 โครงการ เป็นเงินงบประมาณทั้งสิ้น 189,095,000 บาท ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ (บาท)	หน่วยดำเนินการ	กระทรวง
1.	ก่อสร้างที่ทำการตรวจคนเข้าเมืองพรมแดนช่องเม็ก	8,800,000	ที่ทำการตรวจคนเข้าเมือง จังหวัดอุบลราชธานี	มหาดไทย
2.	ก่อสร้างสถานีตำรวจภูธรตำบลช่องเม็ก	5,000,000	กองกำกับการตำรวจภูธร จังหวัดอุบลราชธานี	มหาดไทย
3.	ระบบประปา และระบบบำบัดน้ำเสีย	21,095,000	อำเภอสิรินธร จังหวัด อุบลราชธานี	มหาดไทย

ลำดับที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ (บาท)	หน่วยดำเนินการ	กระทรวง
4.	ขยายเขตไฟฟ้าบริเวณตลาด ช่องเม็ก	2,100,00	อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี	มหาดไทย
5.	ก่อสร้างถนนในบริเวณพื้นที่	15,000,000	อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี	มหาดไทย
6.	สวนสาธารณะ ที่พักผ่อน	3,500,000	อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี	มหาดไทย
7.	รั้วคอนกรีตตามแนวชายแดน	1,600,000	อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี	มหาดไทย
8.	ปรับปรุงพื้นที่	12,000,000	อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี	มหาดไทย
9.	จัดสร้างศูนย์การค้าและอาคาร จัดเก็บสินค้า	17,200,000	อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี	มหาดไทย
10.	สถานขนส่ง และลานจอดรถ	8,500,000	อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี	มหาดไทย
11.	ปรับปรุงทางหลวง หมายเลข 217	33,500,000	อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี	มหาดไทย
12.	ก่อสร้างที่ทำการด่านศุลกากร - อาคารที่ทำการศุลกากร (19,800,00) - อาคารที่ทำการตรวจรถ (27,500,000) - ถนน-ทางเท้า (10,500,000) - ระบบระบายน้ำ (3,000,000)	60,800,000	อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี	
	รวม	189,055,000		

หลังจากคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาโครงการแล้ว ได้เห็นชอบและพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้และเริ่มดำเนินการตามโครงการตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 จึงขอสรุปโครงการดังนี้

สรุปโครงการพัฒนาด่านช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี

1. ความนำ

การพัฒนาพื้นที่บริเวณด้านชายแดนช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการพัฒนาและส่งเสริมให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นประตูการค้าและการท่องเที่ยวกับประเทศกลุ่มอินโดจีน อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาโครงข่ายระบบคมนาคมขนส่ง เพื่อเชื่อมโยงกับพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกอีกด้วย ทั้งนี้ เพราะด่านช่องเม็กเป็นจุดผ่านพรมแดนไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตั้งอยู่ที่อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งตรงกับอำเภอปากเซ แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีมูลค่าสินค้าผ่านเข้าออกหลายร้อยล้านบาท และมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2536 เห็นชอบในหลักการ โครงการพัฒนาด่านช่องเม็กในวงเงินงบประมาณ 215.3 ล้านบาท โดยให้กระทรวงมหาดไทยเป็นเจ้าของเรื่องรับไปพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นกรรมการเพื่อดำเนินงานโครงการพัฒนาด่านช่องเม็ก สำหรับงบประมาณดำเนินการในปีงบประมาณ 2536 ทำความตกลงกับสำนักงานงบประมาณเพื่อพิจารณาจัดสรรให้ตามความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายส่วนที่เหลือให้ตั้งงบประมาณเพื่อพิจารณาจัดสรรให้ตามความจำเป็นที่ต้องใช้จ่ายส่วนที่เหลือให้ตั้งงบประมาณในปีต่อไป กระทรวงมหาดไทยได้ดำเนินการตามมติของคณะรัฐมนตรี โดยแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายแดนขึ้นเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2536 มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานกรรมการฯ มีอำนาจหน้าที่วางผังพัฒนา กำหนดแผนงาน โครงการงบประมาณด่านช่องเม็กและด้านชายแดนอื่น ๆ ของประเทศเสนอไปยังคณะรัฐมนตรี ให้สนับสนุนงบประมาณ รวมทั้งกำกับ ดูแลและติดตามแผนงาน โครงการพัฒนาที่กำหนด

2. นโยบาย

รัฐบาลได้มีนโยบายการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและชนบท โดยกำหนดให้มีแผนยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจในแต่ละภูมิภาค โดยเฉพาะการพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางการผลิตและประตูการค้าชายกับประเทศกลุ่มอินโดจีน

3. วัตถุประสงค์

การพัฒนาพื้นที่บริเวณด้านชายแดนช่องเม็ก มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) ให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมถูกต้องตามหลักวิชาการและมีประสิทธิภาพสูงสุด
- 2) พัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปโภค และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ
- 3) พัฒนาระบบบริหารราชการให้มีการบริหารเบ็ดเสร็จในจุดเดียว
- 4) พัฒนาระบบการปกครองให้มีการจัดระเบียบชุมชนด้านช่องเม็ก

4. ผลการดำเนินงาน

กระทรวงมหาดไทย ได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณด้านชายแดน โดยมีผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นกรรมการ และกระทรวงมหาดไทยได้จัดประชุมคณะกรรมการฯ รวมทั้งมีการประชุมปรึกษาหารือหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีผลการดำเนินงานที่สำคัญ ๆ สรุปได้ดังนี้

4.1 จัดทำผังเมืองรวมชุมชนช่องเม็ก เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสม โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

4.1.1 วัตถุประสงค์ของผังเมืองรวมชุมชนช่องเม็ก

- 1) ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการค้าบริเวณชายแดนและเป็นประตูหน้าด่านสู่ประเทศกลุ่มอินโดจีน โดยให้เป็นด่านที่มีมาตรฐาน
- 2) ส่งเสริมและพัฒนา ให้ชุมชนช่องเม็กเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศและระหว่างประเทศ
- 3) ส่งเสริมและพัฒนาด้านที่อยู่อาศัย พาณิชยกรรม และศูนย์กลางการบริการให้มีความเหมาะสมและสวยงามสอดคล้องกับบทบาทของชุมชน
- 4) พัฒนาการบริการทางสังคม สาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้เพียงพอและได้มาตรฐาน
- 5) อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และส่งเสริมประกอบอาชีพให้เหมาะสมกับศักยภาพของการพัฒนา

4.1.2 เป้าหมายผังเมืองรวมชุมชนช่องเม็ก

พัฒนาชุมชนช่องเม็กให้เป็นประตูการค้าสู่อินโดจีนอีกแห่งหนึ่ง และเป็นศูนย์กลางและจุดแวะพักเพื่อการท่องเที่ยวไทย-ลาว

4.1.3 ขอบเขตผังเมืองรวมชุมชนชองเม็ก

ผังเมืองรวมชุมชนชองเม็กมีพื้นที่ประมาณ 33.0 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลชองเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีขอบเขต ดังนี้

ทิศเหนือ จุดป่าสงวนแห่งชาติชองเม็ก และห้วยหลวง

ทิศตะวันออก จุดเขตอำเภอสิรินธร

ทิศใต้ จุดป่าสงวนแห่งชาติห้วยยอดมน

ทิศตะวันตก จุดระยะ 500 เมตร ขนานกับชายฝั่งลำโดมน้อย

4.1.4 พื้นที่ที่จะนำมาใช้ในการดำเนินโครงการนี้ ประกอบด้วย

- ที่ดินบริเวณป่าสงวนแห่งชาติ ป่าห้วยยอดมน จำนวน 1,992 ไร่ (รวมทั้งบริเวณภูมดง่าม) ซึ่งปัจจุบันกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เพิกถอนพื้นที่ป่าดังกล่าว และให้กระทรวงมหาดไทยใช้พื้นที่นี้ เพื่อประโยชน์เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ (กฎกระทรวง ฉบับที่ 1,176 (พ.ศ.2529) ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2529) ซึ่งได้มีการเพิกถอนพื้นที่ป่าดังกล่าวแล้ว

- ที่ราชพัสดุที่มอบให้กรมตำรวจ (บก.ตชด.) เป็นผู้ดูแลจำนวน 244 ไร่ 3 งาน 25 ตารางวา ปัจจุบันเป็นที่ตั้งกองร้อย ตชด. ที่ 217

- ที่ดินบริเวณป่าสงวนแห่งชาติชองเม็ก ประมาณ 1,385 ไร่ ซึ่งยังไม่มีเพิกถอนพื้นที่ป่าสงวน

4.1.4 การวางผังในโครงการนี้ กำหนดบริเวณการใช้ประโยชน์ที่ดินในเรื่องที่สำคัญที่ต้องพัฒนาเร่งด่วน ดังนี้

- ประเภทแรก เป็นบริเวณศูนย์ราชการซึ่งประกอบด้วย ส่วนราชการที่สามารถรวมอยู่ในอาคารเดียวกัน เพื่อให้มีการบริการเบ็ดเสร็จในจุดเดียวได้แก่ ด้านศุลกากร ด้านตรวจคนเข้าเมือง ด้านกักพืช (บางส่วน) และหน่วยตำรวจยาเสพติด อีกส่วนหนึ่งเป็นส่วนราชการ และรัฐวิสาหกิจที่มีอาคารแยกออกจากอาคารรวม เช่น ด้านแรงงาน ด้านกักพืช ด้านกักสัตว์ระหว่างประเทศ สำนักงานตำรวจท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยว ด้านตรวจสัตว์ป่าชองเม็ก สำนักงานประปา สำนักงานการไฟฟ้า ที่ทำการสุขาภิบาล สถานีขนส่ง สถานีตำรวจภูธรชองเม็ก ที่ทำการองค์การโทรศัพท์ สถานีอนามัย และคลังสินค้า

(สำหรับส่วนราชการ และรัฐวิสาหกิจซึ่งกำหนดที่ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าช่องเม็ก ซึ่งยังไม่มีกรเพิกถอนป่าสงวน ได้แก่ ด้านกักพืช ด้านกักสัตว์ระหว่างประเทศ ที่ทำการสุขาภิบาล คลังสินค้า สำนักงานการประปาและสำนักงานการไฟฟ้า)

- ประเภทที่สอง เป็นบริเวณย่านพาณิชยกรรม ที่อยู่อาศัยของชุมชน ตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าช่องเม็ก

- ประเภทที่สาม เป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของข้าราชการ

- ประเภทที่สี่ เป็นบริเวณบำบัดน้ำเสีย กำจัดขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล สำหรับที่กำจัดขยะมูลฝอยตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าห้วยยอดมน

4.2 การพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการและสิ่งแวดล้อม

4.2.1 โครงการที่ได้รับอนุมัติตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2536

(1) กรมโยธาธิการได้รับงบประมาณในปี 2537 ให้ดำเนินโครงการ ดังนี้

- โครงการปรับพื้นที่ก่อสร้างถนนและทางเดินเท้า จำนวน 5.6 ล้านบาท และปีงบประมาณ 2538-2539 ได้รับจำนวน 50.4 ล้านบาท

- โครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย จำนวน 2.5 ล้านบาท และปีงบประมาณ 2538 ได้รับจำนวน 50.4 ล้านบาท

(2) การประปาส่วนภูมิภาคและการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ได้เสนอขอปรับปรุงรายละเอียดโครงการและงบประมาณเพื่อให้สามารถรองรับการขยายตัวของเมืองและประชากรในอนาคตได้

4.2.2 โครงการที่เสนอขอเพิ่มเติม

- กรมโยธาธิการได้เสนอโครงการระบบกำจัดขยะ และระบบบำบัดสิ่งปฏิกูล

- การสื่อสารแห่งประเทศไทย ได้เสนอโครงการก่อสร้างที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข

4.3 การจัดส่วนราชการ คณะกรรมการฯ มีแนวความคิดให้มีการบริการประชาชนให้เบ็ดเสร็จในจุดเดียว จึงให้ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจที่มีภารกิจบริการประชาชนให้

เบ็ดเสร็จในจุดเดียวได้ตั้งรวมอยู่ในอาคารเดียวกัน ได้แก่ ด้านศุลกากร ด้านตรวจคนเข้าเมือง ด้านกักพืชบางส่วน โดยให้กรมโยธาธิการเป็นผู้ออกแบบอาคาร และกรมศุลกากรเป็นผู้รับผิดชอบก่อสร้าง สำหรับส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจอื่นที่มีลักษณะภารกิจจำเป็นที่จะต้องมีอาคารแยก ให้ใช้แบบแปลนของส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจนั้น และให้เพิ่มโครงการที่มีความจำเป็น การปฏิบัติงานของด่านและชุมชน ได้แก่ โครงการก่อสร้างด่านกักสัตว์ระหว่างประเทศ โครงการก่อสร้างสำนักงานด้านตรวจตํารวจท่องเที่ยว โครงการจัดตั้งสถานเอนามัย และโรงเรียน สำหรับเด็ก

4.4 การจัดระเบียบชุมชนและการปกครอง ให้มีการจัดระเบียบชุมชน บริเวณด่านช่องเม็ก ซึ่งปัจจุบันอาศัยอยู่โดยไม่มีมีการจัดระเบียบชุมชนและการปกครองอย่างเป็นทางการ ประมาณ 300 หลังคาเรือน ดังนั้น เพื่อความเป็นระเบียบของชุมชน จึงต้องย้ายชุมชนและจัดหาที่อยู่อาศัยให้ใหม่ในบริเวณที่สำนักผังเมือง กำหนดให้เป็นผังเมืองรวมชุมชนช่องเม็ก เพื่อจะได้บริเวณพื้นที่ชุมชนเดิมก่อสร้างอาคารด้านรวม (ตามข้อ 4.3) โดยคณะกรรมการ ฯ ได้มอบหมาย ให้การเคหะแห่งชาติพิจารณาจัดหาที่อยู่อาศัยชั่วคราวให้ชุมชนไปก่อน หนึ่งขณะนี้ได้มีการจัดตั้ง สุขาภิบาลช่องเม็กขึ้นแล้ว กรมการปกครองจึงได้จัดทำโครงการก่อสร้าง ที่ทำการด่านช่องเม็กเพิ่มเติมด้วย

4.5 โดยที่โครงการพัฒนาด่านช่องเม็ก เป็นโครงการที่จะพัฒนาด่านช่องเม็ก ให้เป็นประตูการค้าและการท่องเที่ยวกับประเทศกลุ่มอินโดจีน อีกทั้งเป็นการพัฒนาโครงข่ายระบบคมนาคมขนส่ง เพื่อเชื่อมโยงกับพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกอีกด้วย จึงควรมีการบริหาร และประชาสัมพันธ์โครงการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจของประเทศ

5. โครงการและงบประมาณ

5.1 โครงการพัฒนาด่านช่องเม็ก ซึ่งผ่านความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2536 เดิมประกอบด้วย 14 โครงการ วงเงิน 215.3 ล้านบาท (ตารางที่ 1) ขอบรรายละเอียดใหม่ดังนี้

โครงการเดิม

1) ขอบรรายงบประมาณ จำนวน 8 โครงการ โดยจากวงเงิน 80.8 ล้านบาท เป็นเงินงบประมาณ 357.37 ล้านบาท (ตารางที่ 2)

2) โครงการเดิมที่เหลือจำนวน 6 โครงการ ใช้งบประมาณเท่าเดิม จำนวน 124.5 ล้านบาท

โครงการใหม่

เสนอโครงการใหม่เพิ่มเติมอีกจำนวน 11 โครงการ เป็นเงินงบประมาณ 99.6 ล้านบาท (ตารางที่ 3)

รวมโครงการพัฒนาด่านช่องเม็ก

รวมทั้งสิ้น 25 โครงการ ใช้งบประมาณจำนวน 581.47 ล้านบาท (ตารางที่ 4)

5.2 โครงการต่าง ๆ ในโครงการพัฒนาด่านช่องเม็กที่มีความจำเป็นเร่งด่วนในการดำเนินการมีจำนวน 11 โครงการ ซึ่งจะต้องดำเนินการของบกลาง รายการเงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็นในปีงบประมาณ 2537 ได้แก่

1) โครงการรื้อย้ายและก่อสร้างที่อยู่อาศัยชุมชนด่านช่องเม็ก (การเคหะแห่งชาติ) ขอสันับสนุนงบกลาง เป็นเงิน 35.0 ล้านบาท

2) โครงการก่อสร้างด่านกักกันพืช (กรมวิชาการเกษตร) ของสนับสนุนงบกลาง เป็นเงิน 1.05 ล้านบาท

3) โครงการขยายเขตไฟฟ้า (การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค) ขอสันับสนุนงบประมาณ เป็นเงิน 6.9 ล้านบาท

4) โครงการก่อสร้างอาคารด่านรวม (กรมศุลกากร) ขอสันสนับสนุนงบประมาณ เป็นเงิน 13.56 ล้านบาท

5) โครงการก่อสร้างบ้านพักข้าราชการของกองตรวจคนเข้าเมือง (กรมตำรวจ) ขอสันสนับสนุนงบประมาณ เป็นเงิน 13.56 ล้านบาท

6) โครงการขยายปรับปรุงทางหลวงหมายเลข 217 (กรมทางหลวง) ขอสันสนับสนุนกลาง เป็นเงิน 3.3 ล้านบาท

7) โครงการก่อสร้างสถานีตำรวจภูธรด่านช่องเม็ก (กรมตำรวจ) ขอสันสนับสนุนงบกลาง เป็นเงิน 10.01 ล้านบาท

8) โครงการก่อสร้างสำนักงานสุขาภิบาล (กรมการปกครอง) ขอสันสนับสนุนงบกลางเป็นเงิน 1.95 ล้านบาท

9) โครงการก่อสร้างบริหารโครงการพัฒนาด่านช่องเม็ก (สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย) ขอสันับสนุนงบกลาง เป็นเงิน 0.82 ล้านบาท

10) โครงการก่อสร้างสำนักงานตำรวจท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) ขอสันับสนุนงบกลาง เป็นเงิน 1.772 ล้านบาท

11) โครงการก่อสร้างด่านตรวจสัตว์ป่าช่องเม็ก (กรมป่าไม้) ขอสันสนับสนุนงบกลาง เป็นเงิน 5.0 ล้านบาท

รวมงบประมาณที่จะขอสันสนับสนุนงบกลาง ทั้งสิ้นเป็นเงิน 79.65 ล้านบาท (ตารางที่ 4)

6. ประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับ

การพัฒนาพื้นที่ป่าบริเวณด้านชายแดนช่องเม็ก ทำให้ประชาชนบริเวณด้านชายแดนช่องเม็กมีเศรษฐกิจคุณภาพชีวิตดีขึ้น รวมทั้งระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่เพียงพอและได้มาตรฐาน

7. ผลกระทบ

7.1 ทำให้การท่องเที่ยวและการค้าชายชายแดนเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และมีการจ้างแรงงานในบริเวณพื้นที่มีมากขึ้น ทำให้การอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองหลวงลดลง

7.2 ทำให้เกิดความมีระเบียบของชุมชน และไม่ส่งผลเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม

7.3 ทำให้พื้นที่บริเวณด้านชายแดนมีความมั่นคงมากขึ้น

ตารางที่ 1 โครงการพัฒนาด้านช่องเม็กที่ผ่านความเห็นชอบจาก ครม. เมื่อวันที่ 25 พ.ค. 2536

ชื่อโครงการ	จำนวนงบประมาณ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
โครงการระยะแรก		
1. โครงการจัดทำผังชุมชน ด้านช่องเม็ก	เงินงบประมาณปกติ ของสำนักผังเมือง	สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย
2. โครงการปรับปรุงพื้นที่ก่อสร้างถนน และทางเดินเท้าบริเวณชุมชน ด้านช่องเม็ก	66,000,000 บาท	กรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทย
3. โครงการก่อสร้างระบบประปา	9,000,000 บาท	การประปาส่วนภูมิภาค กระทรวงมหาดไทย
4. โครงการขยายเขตไฟฟ้า	2,500,000 บาท	การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค กระทรวงมหาดไทย
5. โครงการย้ายชุมชนด้านช่องเม็ก		อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี
6. โครงการขยายเขตโทรศัพท์	5,000,000 บาท	องค์การโทรศัพท์ กระทรวงคมนาคม
7. โครงการก่อสร้างระบบบำบัด น้ำเสีย	25,000,000 บาท	กรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทย
รวมเงินงบประมาณระยะแรก	107,500,000 บาท	

ชื่อโครงการ	จำนวนงบประมาณ	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
โครงการระยะที่สอง		
1. โครงการก่อสร้างที่ทำการ ด้านตรวจคนเข้าเมือง	19,800,000 บาท	กรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย
2. โครงการก่อสร้างที่ทำการ ด้านศุลกากร	30,000,000 บาท	กรมศุลกากร กระทรวงการคลัง กรมตำรวจ
3. โครงการก่อสร้างสถานีตำรวจภูธร ตำบลช่องเม็ก	6,000,000 บาท	กระทรวงการคลัง
4. โครงการขยายปรับปรุงทางหลวง หมายเลข 217	33,500,000 บาท	กรมทางหลวง กระทรวงคมนาคม
5. โครงการก่อสร้างสวนสาธารณะ	5,000,000 บาท	กรมโยธา
6. โครงการก่อสร้างศูนย์ประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวและแสดงสินค้า	5,000,000 บาท	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
7. โครงการก่อสร้างสถานีขนส่งและ ลานจอดรถ	8,500,000 บาท	กรมการขนส่ง กระทรวงคมนาคม
รวมงบประมาณระยะที่สอง	107,800,000	
รวมงบประมาณทั้งสิ้น	215,300,000	

ที่มา : กระทรวงมหาดไทย

ตารางที่ 2 งบประมาณที่จะขอปรับเพิ่มเติม 8 โครงการ ของโครงการพัฒนาด้านของเม็ก

ลำดับ ที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ ที่เสนอขอไว้เดิม (ล้านบาท)	งบประมาณที่ ขอปรับเพิ่มใหม่ (ล้านบาท)	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
1.	โครงการก่อสร้างระบบประปา	9.0	24.145	การประปาสวนภูมิภาค
2.	โครงการขยายเขตไฟฟ้า	2.5	12.9	การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
3.	โครงการรื้อย้ายและก่อสร้างที่อยู่อาศัยชุมชนด้านของเม็ก	-	208.45	การเคหะแห่งชาติ
4.	โครงการสร้างอาคารรวม -โครงการก่อสร้างด้านตรวจคน เข้าเมือง - โครงการก่อสร้างด้านศุลกากร	6.0	55.11	กรมศุลกากร
5.	โครงการก่อสร้างสถานีตำรวจภูธร ตำบลของเม็ก	6.0	18.01	กรมตำรวจ
6.	โครงการจัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวและแสดงสินค้า	5.0	6.0	การท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย
7.	โครงการก่อสร้างสถานีขนส่งและ ลานจอดรถ	8.5	22.16	กรมการขนส่งทางบก
8.	โครงการก่อสร้างบ้านพักข้าราชการ ของกองตรวจคนเข้าเมือง และหน่วย ยาเสพติด กรมตำรวจ	-	10.6	กรมตำรวจ
	รวม	30.3	357.37	

ตารางที่ 3 งบประมาณโครงการใหม่ที่เสนอขอเพิ่มเติม

ลำดับ ที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ ที่เสนอขอไว้เดิม (ล้านบาท)	งบประมาณที่ ขอปรับเพิ่มใหม่ (ล้านบาท)	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
	โครงการใหม่ (ที่เสนอเพิ่มเติม)	-		
1	โครงการก่อสร้างกักกันสัตว์ระหว่างประเทศ	-	15.88	กรมปศุสัตว์
2	โครงการก่อสร้างกันกั้นพืช (บางส่วนอยู่บนอาคารด้านศุลกากร)	-	2.8	กรมวิชาการเกษตร
3	โครงการก่อสร้างที่ทำการไปรษณีย์	-	12.0	การสื่อสารแห่งประเทศไทย
4	โครงการก่อสร้างสถานีนอนามัย	-	4.5	กระทรวงสาธารณสุข
5	โครงการพัฒนาวัดบ้านเหล่าอินทร์แปลง	-	0.13	กระทรวงศึกษาธิการ
6	โครงการพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา	-	6.32	กระทรวงศึกษาธิการ
7	โครงการก่อสร้างสำนักงานสุขาภิบาล	-	3.47	กรมการปกครอง
8	โครงการระบบกำจัดขยะและระบบบำบัดสิ่งปฏิกูล	-	25.0	กรมโยธาธิการ
9	โครงการจัดการบริการโครงการพัฒนาด่านช่องเม็ก	-	2.82	สำนักงานปลัด กระทรวงมหาดไทย
10	โครงการสร้างสำนักงานตำรวจท่องเที่ยว	-	17.72	กรมตำรวจ
11	โครงการก่อสร้างด้านตรวจสัตว์ป่า	-	8.68	กรมป่าไม้
	รวม	-	99.60	
	รวมทุกโครงการ	-	456.97	

ตารางที่ 4 รายละเอียดการของงบประมาณ

ลำดับที่	ชื่อโครงการที่จะดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)			หน่วยงานที่รับผิดชอบ	
		ทั้งโครงการ	งบปกติ ปี 2537	งบปกติ ปี 2538		งบปกติ ปี 2539
1	โครงการจัดทำผังชุมชนตำบลช่องเม็ก	งบปกติ	-	-	-	สำนักผังเมือง
2	โครงการรื้อพื้นที่ก่อสร้างถนนและทางเดินเท้า (ได้รับจัดสรรงบประมาณปี 2537 5.6 ล้านบาท)	56.6	-	40.4	10.0	กรมโยธาธิการ
3	โครงการก่อสร้างระบบกักน้ำเสีย (ได้รับจัดสรรงบประมาณปี 2537 5.6 ล้านบาท)	25.0	-	22.5	-	กรมโยธาธิการ
4	โครงการรื้อย้ายและก่อสร้างที่อยู่อาศัยชุมชนตำบลช่องเม็ก	208.45	35.0	173.45	-	การเคหะแห่งชาติ
5	โครงการก่อสร้างระบบประปา	24.14	-	24.14	-	การประปาส่วนภูมิภาค
6	โครงการขยายไฟฟ้า	12.9	6.9	6.0	-	การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
7	โครงการก่อสร้างอาคารตำบลรวม	55.11	13.56	31.63	9.92	กรมศุลกากร
8	โครงการก่อสร้างบ้านพักข้าราชการของกองตรวจคนเข้าเมืองและ หน่วยตำรวจยาเสพติด กรมตำรวจ	10.60	1.0	9.60	-	กรมตำรวจ
9	โครงการขยายปรับปรุงทางหลวงหมายเลข 217	33.5	3.3	30.2	-	กรมทางหลวง

ตารางที่ 4 รายละเอียดการของงบประมาณ

ลำดับที่	ชื่อโครงการที่ละดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)			หน่วยงานที่รับผิดชอบ	
		ทั้งโครงการ	งบปกติ ปี 2537	งบปกติ ปี 2538		งบปกติ ปี 2539
10	โครงการขยายเขตโทรศัพท์	5.0	-	5.0	-	องค์การโทรศัพท์ แห่งประเทศไทย
11	โครงการก่อสร้างสถานีตำรวจภูธร ตำบลช่องเม็ก	18.01	10.01	5.64	2.36	กรมตำรวจ
12	โครงการก่อสร้างสถานีขนส่งและสถานีรถ	22.16	-	10.0	12.16	กรมขนส่งทางบก
13	โครงการจัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและแสดงสินค้า	6.0	-	6.0	-	การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
14	โครงการก่อสร้างสวนสาธารณะกลางชุมชน	5.0	-	5.0	-	กรมโยธาธิการ
15	โครงการก่อสร้างกักกันสัตว์ระหว่างประเทศ	15.88	-	10.0	5.88	กรมปศุสัตว์
16	โครงการก่อสร้างกักกันพืช บางส่วนอยู่บนอาคารศุลกากร	2.88	1.05	1.0	0.83	กรมวิชาการเกษตร
17	โครงการที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข	12.0	-	12.0	-	การสื่อสารแห่งประเทศไทย
18	โครงการก่อสร้างสถานีอนามัย	4.52	-	4.52	-	กระทรวงสาธารณสุข
19	โครงการก่อสร้างสำนักงานศุลกากรสากล	3.47	1.95	1.52	-	กรมการปกครอง
20	โครงการพัฒนาบ้านเช่าสำหรับพลให้เป็นอุทยานทางการศึกษา	0.31	-	0.31	-	กระทรวงศึกษาธิการ

ตารางที่ 4 รายละเอียดการของงบประมาณ

ลำดับที่	ชื่อโครงการที่จะดำเนินการ	งบประมาณ (ล้านบาท)			หน่วยงานที่รับผิดชอบ	
		ทั้งโครงการ	งบปกติ ปี 2537	งบปกติ ปี 2538		งบปกติ ปี 2539
21	โครงการพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กก่อนประถมศึกษา และประถมศึกษา	6.32	-	6.32	-	กระทรวงศึกษาธิการ
22	โครงการระบบการทำจัดขยะและระบบน้ำดื่มสิ่งปฏิกูล	25.0	-	2.5	22.5	กรมโยธาธิการ
23	โครงการจัดบริหารโครงการพัฒนาตำบลชนบท	2.82	0.82	2.0	-	สำนักงานปลัดกระทรวง มหาดไทย
24	โครงการก่อสร้างตึกสำนักงานตำรวจแห่งชาติ	17.72	1.72	10.0	6.0	กรมตำรวจ
25	โครงการก่อสร้างศาลากลางจังหวัดปทุมธานี	8.68	4.34	4.34	-	กรมป่าไม้
	รวม	581.47	79.65	345.12	148.6	

หมายเหตุ กรมโยธาธิการได้รับงบประมาณประจำปี 2537 จำนวน 2 โครงการ เป็นเงิน 8.1 ล้านบาท

สรุปผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาตำบลช่องเม็ก

หน่วยงาน	ชื่อโครงการ	งบประมาณที่ได้รับจัดสรร (ล้านบาท)					ผลการดำเนินงาน
		ทั้งโครงการ	2537	2538	2539	2540	
กรมการปกครอง	โครงการก่อสร้างสำนักงานสุขาภิบาล	3.17	-	3.17	-	-	เตรียมประกวดราคา
กรมอุตสาหกรรม	โครงการก่อสร้างอาคารท่ามรวม	9.7 (35.11)	-	2.19	6.79	-	กรมโยธาฯ กำลังออกแบบ
กระทรวงสาธารณสุข	โครงการก่อสร้างสถานีอนามัย	2.689	-	2.439	0.248	-	สำรวจ ว่างฝั่งก่อสร้าง
กรมปศุสัตว์	โครงการก่อสร้างค่าน้ำก้นสัตว์ระหว่างประเทศ	14.74	-	1.47	13.27	-	- กำลังวางแผนก่อสร้าง คูระบายเขตน้ำ - ออกแบบอาคารแล้ว จะประกวดราคา น.ย.
กรมวิชาการเกษตร	โครงการก่อสร้างกักพืชพืช	3.85	-	2.26	1.23	-	- กำลังวางแผนก่อสร้าง คูระบายเขตน้ำ - กำลังออกแบบอาคาร - ปี 2539 เพิ่มเติมรั้ว ปอบาดาล ไฟฟ้า
กรมป่าไม้	โครงการก่อสร้างด่านตรวจสัตว์ป่าช่องเม็ก	7.58	-	-	7.58	-	- ของปี 39 7.58 ล้าน - ของปี 40 4,416 ล้าน
กรมทางหลวง	โครงการขยายปรับปรุงทางหลวงหมายเลข 217	33.5	-	-	33.5	-	- อยู่ระหว่างกาออกแบบ

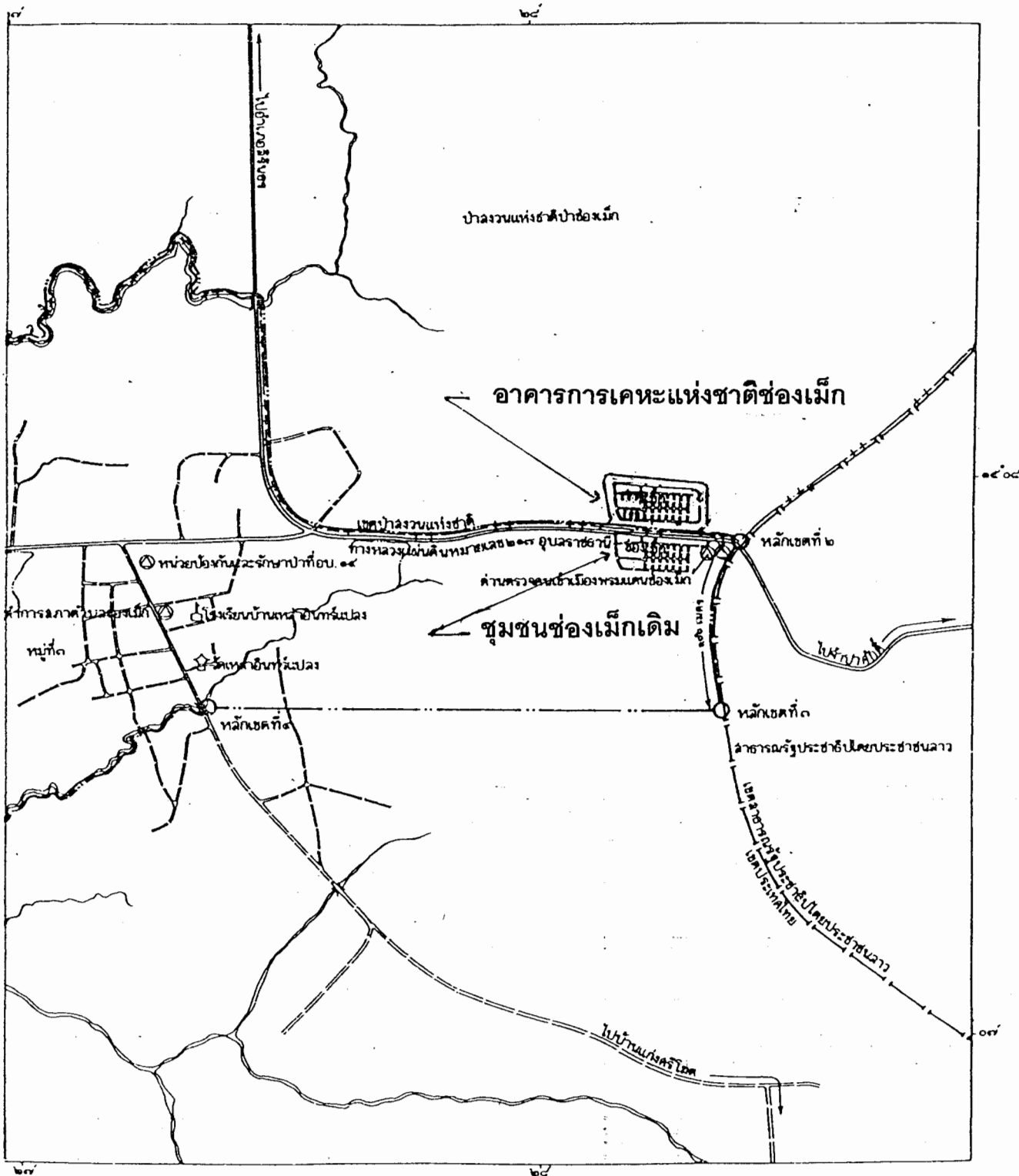
สรุปผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาบุคลากร

หน่วยงาน	ชื่อโครงการ	งบประมาณที่ได้รับจัดสรร (ล้านบาท)					ผลการดำเนินงาน
		ทั้งโครงการ	2537	2538	2539	2540	
กรมการขนส่งทางบก	โครงการก่อสร้างสถานีขนส่งและสถานีจอดรถ	22.16	-	-	22.16	-	- กำลังซ่อมงบประมาณ 2539
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	โครงการจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	9.0	-	6.0	3.0	-	- ออกแบบก่อสร้าง
องค์การโทรศัพท์	โครงการขยายเขตโทรศัพท์	34.0	-	34.0	-	-	- ติดตั้งระบบสายตายท้องถิ่น 100 คู่สาย
การสื่อสาร	โครงการก่อสร้างที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข	11.789	-	11.789	-	-	- ออกแบบก่อสร้าง
การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค	โครงการขยายเขตไฟฟ้า	12.9	-	12.9	-	-	- ออกแบบก่อสร้าง
การประชาสัมพันธ์ภาค	โครงการก่อสร้างระบบประชาสัมพันธ์	23.484	-	1.959	21.525	-	- ออกแบบระบบจำหน่ายไฟให้เรียบร้อย - ออกแบบโรงสูบ ท่อส่งเรียบร้อยแล้ว - ขออนุญาตใช้น้ำและก่อสร้างบริเวณ เขื่อนสิรินธร
กระทรวงศึกษาธิการ	- โครงการพัฒนาบัณฑิตบ้านเหล่าอินทร์แปลงให้เป็น อุทยานการศึกษา - โครงการพัฒนาการศึกษาตำรวจรับเทียบชั้น ก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา	งบปกติ	-	-	-	-	- อยู่ระหว่างขอให้พื้นที่จังหวัด นนทบุรี

สรุปผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาตำบลช่องเม็ก

หน่วยงาน	ชื่อโครงการ	งบประมาณที่ได้รับจัดสรร (ล้านบาท)					ผลการดำเนินงาน
		ทั้งโครงการ	2537	2538	2539	2540	
กรมที่ดิน	การรั้ววัดปากหลักเขตที่ดินตามผังชุมชน	งบบุคิต	-	-	-	-	- คำเนินการรั้วปากหลักเขตที่ดินเสร็จแล้ว - จัดเจ้าหน้าที่พร้อมขี้นวดเขตที่ดินให้แก่หน่วยงาน
จังหวัดอุบลราชธานี	ขอใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าช่องเม็ก	-	-	-	-	-	- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์อุบลราชธานี
สนง. ปลัดกระทรวงมหาดไทย	โครงการจัดการบริหารโครงการพัฒนาตำบลช่องเม็ก	งบบุคิต	-	-	-	-	- ประชุมกรรมการ 1 ครั้ง - ประชุมคณะกรรมการ 2 ครั้ง
	รวมเป็นเงิน	692,850	5,600	140,957	471,293	73,00	

แผนที่ชุมชนช่องเม็ก

บทที่ 4

สภาพปัจจุบันของชุมชนช่องเม็ก

สภาพปัจจุบันของชุมชนช่องเม็กในปัจจุบัน กล่าวได้ว่า มีลักษณะ 2 ชุมชน อยู่ในชุมชนเดียวกัน กล่าวคือ ชุมชนเดิมที่ตั้งขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ.2531 ซึ่งสร้างเป็นเพิง อาคาร ห้องแถวแบบง่าย ๆ ขาดแคลนสาธารณูปโภคไม่ว่าจะเป็น น้ำประปา ไฟฟ้า ถนนที่ชำรุดเป็นหลุม เป็นบ่อ ก็ยังคง ดำรงอยู่เหมือนเดิม ในขณะที่ชุมชนด้านทิศเหนือ นั้น มีความเพียบพร้อมด้วย ความทันสมัยต่าง ๆ อันเนื่องมาจากงบประมาณจำนวนมากมาจากโครงการพัฒนาด้าน ช่องเม็กที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล สภาพปัจจุบันของชุมชนช่องเม็กในปัจจุบันจึงมีสภาพ ที่ประชาชนส่วนหนึ่งเดิมอาศัยอยู่ในชุมชนเดิมอยู่ ยังไม่ยอมอพยพไปอยู่ในชุมชนใหม่ และยังคง เรียกร้องค่ารั้งถอนและเงื่อนไขในการเข้าไปอยู่ในอาคารการเคหะแห่งชาติช่องเม็ก ขณะที่ ประชาชนอีกส่วนหนึ่งได้เข้าไปอยู่อาศัยในอาคารการเคหะซึ่งเป็นชุมชนใหม่แล้วบางส่วน การชุมนุมประท้วงขอค่าชดเชยในการย้ายเข้าไปในอาคารการเคหะแห่งชาติของชาวชุมชน ช่องเม็กเดิม ทำให้โครงการพัฒนาด้านช่องเม็กบางส่วนหยุดชะงัก การที่ชาวบ้านไม่ให้ความ ร่วมมือกับหน่วยราชการทำให้หน่วยงานของรัฐทั้งท้องถิ่นและภูมิภาคไม่สามารถเข้าไปวางแผน พัฒนาและดูแลได้นำไปสู่สภาพปัญหาในทางสาธารณูปโภค ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

3.1 ความขัดแย้งและปัญหาการย้ายประชาชนเข้าอยู่ในชุมชนช่องเม็กใหม่

จากการประมวลสาเหตุจากเอกสารและการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชน ช่องเม็ก พบว่า ปัญหาดังกล่าวเริ่มขึ้นประมาณ ปี พ.ศ.2540 หลังจากอาคารการเคหะแห่งชาติ ช่องเม็กสร้างเสร็จในเนื้อที่ 1,088 ไร่ 88 ตารางวา โดยอาคารของการเคหะ ซึ่งแบ่งออกเป็น อาคารแถว 2 ชั้น 300 หน่วย อาคารร้านค้าย่อยขนาดทั่วไป 98 แผง และอาคารร้านค้าย่อย ขนาดใหญ่ 2 แผงนั้น ทางกรมธนารักษ์ซึ่งเป็นเจ้าของอาคาร ได้กำหนดค่าใช้จ่ายในการเข้าอยู่ อาศัยในอาคารการเคหะแห่งชาติช่องเม็ก ดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายในการเข้าอยู่อาศัยในอาคารแถว 2 ชั้น 300 หน่วย ค่าใช้จ่าย รวมทั้งสิ้น 33,502 บาท ต่อหน่วย โดยแยกเป็น

1.1 ชำระค่าธรรมเนียมการจัดให้เช่า หน่วยละ 30,000 บาท

1.2 ชำระค่าเช่าหน่วยละ 250 บาท ต่อเดือน

1.3 วางหลักประกันสัญญาเช่า เท่ากับค่าเช่า 3 เดือน เป็นเงินหน่วยละ 750 บาท

1.4 ชำระเบี้ยประกันอัคคีภัยอาคารราชพัสดุ หน่วยละ 1,251 บาทต่อปี

1.5 วางหลักประกันการชำระเบี้ยประกันอัคคีภัยที่จะต้องชำระใน 1 ปี เป็นเงิน 1,251 บาท

1.6 ต้องชำระค่าภาษีโรงเรือนและที่ดินเป็นรายปี ตามอัตราที่องค์การปกครองท้องถิ่นกำหนด

1.7 ต้องวางหลักประกันการชำระค่าภาษีโรงเรือนและที่ดินเป็นเงินเท่ากับภาษีโรงเรือนและที่ดินชำระใน 1 ปี

2. ค่าใช้จ่ายในการเช่าอยู่อาศัย ในอาคารร้านค้าย่อยขนาดทั่วไป 98 แผง มีค่าใช้จ่ายต่อแผงรวมทั้งสิ้น 5,126 บาท โดยแยกเป็น

2.1 ชำระค่าธรรมเนียมการจัดให้เช่า หน่วยละ 4,500 บาท

2.2 ชำระค่าเช่าแผงละ 30 บาท ต่อเดือน

2.3 วางหลักประกันสัญญาเช่าเท่ากับค่าเช่า 3 เดือน เป็นเงินแผงละ 90 บาท

2.4 ชำระเบี้ยประกันอัคคีภัยอาคารราชพัสดุ แผงละ 253 บาท

2.5 วางหลักประกันการชำระหนี้ประกันอัคคีภัย เท่ากับเงินเบี้ยประกันภัยที่จะต้องชำระใน 1 ปี จำนวน 253 บาท

2.6 ต้องชำระค่าภาษีโรงเรือนและที่ดินเป็นรายปี ตามอัตราที่องค์การปกครองท้องถิ่นกำหนด

2.7 ต้องวางหลักประกันการชำระค่าภาษีโรงเรือนและที่ดิน เป็นเงินเท่ากับค่าภาษีโรงเรือนและที่ดินชำระใน 1 ปี

3. ค่าใช้จ่ายในการเช่าอยู่อาศัยในอาคารร้านค้าย่อยขนาดใหญ่ 2 แผง ค่าใช้จ่าย รวมทั้งสิ้น 10,120 บาท ต่อหน่วย โดยแยกเป็น

3.1 ชำระค่าธรรมเนียมการจัดให้เช่า แผงละ 9,000 บาท

3.2 ชำระค่าเช่าแผงละ 50 บาทต่อเดือน

3.3 วางหลักประกันสัญญาเช่าเท่ากับค่าเช่า 3 เดือน เป็นเงินแผงละ 150 บาท

3.4 ชำระเบี้ยประกันอัคคีภัยอาคารราชพัสดุ แผงละ 505 บาทต่อปี

3.5 วางหลักประกันการชำระเบี้ยประกันอัคคีภัยที่ต้องชำระใน 1 ปี จำนวน 505 บาท

3.6 ต้องชำระค่าภาษีโรงเรือนและที่ดินเป็นรายปี ตามอัตราที่องค์การปกครองท้องถิ่นกำหนด¹

อย่างไรก็ตาม ในขั้นตอนของการจัดให้ชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนเดิมด้านทิศใต้ เพื่อย้ายเข้าไปอยู่ในอาคารการเคหะแห่งชาติในวันที่ 8 มีนาคม 2541 ปรากฏว่าคณะทำงานเพื่อ ดำเนินการจัดคนเข้าอยู่อาศัย ในอาคารการเคหะแห่งชาติ ของเม็ก ซึ่งจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้ง ได้เห็นชอบรายชื่อราษฎรจำนวน 294 ราย เป็นผู้มีสิทธิเข้าอยู่ ในอาคารพาณิชย์ 2 ชั้น และ จำนวน 96 ราย เป็นผู้มีสิทธิเข้าอยู่อาศัยในอาคารร้านค้าย่อย อย่างไรก็ตามในขั้นตอนดังกล่าว ได้เกิดการประท้วงของชาวบ้านชุมชนของเม็กขึ้น

กลุ่มชาวบ้านของเม็กที่ชุมนุมประท้วง ที่เรียกชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มพิทักษ์ธรรมของเม็ก” เห็นว่า การจัดคนเข้าไปอยู่ในอาคารการเคหะของคณะทำงาน มีประชาชนชาวของเม็กบางส่วน ไม่ได้ได้รับความเป็นธรรม ผู้ที่มาอยู่อาศัยที่ของเม็กรุ่นบุกเบิก แต่ไม่ได้เป็นกรรมการชุมชนของเม็ก ส่วนหนึ่งไม่ได้รับสิทธิในการเข้าอยู่ในอาคารของการเคหะ ค่าเช่าและค่าใช้จ่ายในการเข้าไปอยู่ ในอาคารของการเคหะ มีค่าใช้จ่ายมากเกินไปไม่สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจที่เป็นจริง ขณะที่ ชาวบ้านอยู่ในภาวะปากกัดตีนถีบ² นอกจากนี้ กลุ่มชาวบ้านที่ชุมชนประท้วงซึ่งมีประมาณ 40 ราย ที่เป็นแกนนำนั้น³ แม้จะดูไม่มาก แต่ในสภาพความเป็นจริงขอชาวชุมชนของเม็กเดิม อีกส่วนหนึ่งประมาณ 100 ครอบครัว ยังร้องขอที่จะเข้าร่วมประท้วงด้วย

¹จังหวัดอุบลราชธานี รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายแดนระดับ จังหวัด จังหวัดอุบลราชธานี ครั้งที่ 4/2541 วันที่ 29 ตุลาคม 2541 ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัด อุบลราชธานี หน้า 4-5

²แถลงการณ์ ฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 ของกลุ่มพิทักษ์ธรรมของเม็ก สมัชชาคนจน

³จังหวัดอุบลราชธานี เฝ้าอ้าง หน้า 5-6

การประท้วงของชาวบ้านช่องเม็กที่ดำเนินมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 ซึ่งทำการเรียกร้องร่วมกับสมาชิกคนจน ส่งผลให้ทางราชการไม่สามารถรื้อถอนชุมชนช่องเม็กเดิมได้ สภาพของชุมชนช่องเม็กเดิมซึ่งมีสภาพเป็นห้องแถวอาคารไม้ ทรวดโถรมตั้งแต่ปี 2541 ในปัจจุบันก็ยังมีสภาพเช่นเดิม เนื่องจากการที่ทางราชการไม่สามารถรื้อถอนร้านค้าและที่อยู่อาศัยในชุมชนช่องเม็กเดิมได้ ทำให้ไม่สามารถใช้พื้นที่ดังกล่าวในการสร้างสำนักงานด้านตรวจคนเข้าเมือง และอาคารศุลกากรตามแผนงานที่วางไว้ได้ ทำให้สภาพของด้านช่องเม็กยังมีสภาพไม่สมบูรณ์

ปัญหาการเรียกร้องของชาวบ้านช่องเม็กข้างต้น ได้ถูกผนวกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของข้อเรียกร้องของสมาชิกคนจน หลังจากการที่เข้ายึดสันเขื่อนปากมูล อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ของสมาชิกคนจน ตั้งแต่วันที่ 15 พฤษภาคม 2543 ข้อเรียกร้องของสมาชิกคนจนดังกล่าว รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาศึกษาและแก้ปัญหา โดยนายบัญญัติ บรรทัดฐาน รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย เป็นประธาน ซึ่งหลายฝ่ายคาดหวังว่าปัญหาดังกล่าวน่าจะได้รับการแก้ไขให้ลุล่วงไปได้นั้น เป็นเรื่องที่จะต้องติดตามกันต่อไป

3.2 ชุมชนช่องเม็กลมหายใจคือ “การค้า”

แม้ว่าทางราชการไม่สามารถที่จะรื้อถอนอาคารและที่อยู่อาศัยในชุมชนช่องเม็กเดิม ด้านทิศใต้เพื่อสร้างด้านศุลกากรและสำนักงานด้านตรวจคนเข้าเมืองได้ ทำให้สภาพของช่องเม็กจะเป็นชุมชน 2 ชุมชน ที่แตกต่างกันอย่างมากมายาวฟ้าดิน หรือแม้แต่มีความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับทางราชการ ในเรื่องการย้ายเข้าไปในอาคารของการเคหะแห่งชาติ ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนใหม่ อย่างไรก็ตามวิถีชีวิตของคนในชุมชนช่องเม็ก ก็ยังเหมือนเดิม คือ การทำการค้าขาย

ล่วงมาถึง ปี พ.ศ.2543 กลุ่มคนที่ทำการค้าก็ยังเป็นกลุ่มเดิมเป็นส่วนใหญ่ การค้าขายของพ่อค้าแม่ขายที่ช่องเม็ก ส่วนใหญ่ร้านค้าจะอยู่ชุมชนช่องเม็กเดิม อีกส่วนหนึ่งตั้งแผงขายของอยู่ข้างเส้นทางที่จะไปด้านช่องเม็ก และอีกส่วนหนึ่งชาวบ้านได้ย้ายเข้าไปอยู่ในอาคารของการเคหะแห่งชาติทางชุมชนด้านทิศเหนือ

กลุ่มพ่อค้าแม่ขายที่ตลาดช่องเม็ก เมื่อพิจารณาจากรูปแบบของร้านค้า และลักษณะการค้าขายพบว่าสามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มพ่อค้าที่มีร้านค้าและอยู่อาศัยถาวรที่ช่องเม็ก, กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่มีแผงขายของชั่วคราว และกลุ่มพ่อค้าแม่ขายที่นำสิ่งของมาวางขายตามพื้น

กลุ่มพ่อค้าแม่ขายที่มีร้านค้าและอยู่อาศัยถาวรที่ช่องเม็ก ส่วนใหญ่มักจะเป็นกลุ่มที่อพยพมาค้าขายที่ช่องเม็กในสมัยแรก ๆ หลังปี 2532 ซึ่งทางราชการได้บุกเบิกป่า จัดสร้างอาคาร และแบ่งให้ชาวบ้านได้เข้ามาทำการค้า ในปัจจุบันพ่อค้าแม่ขายกลุ่มนี้จะมีอยู่ในชุมชนช่องเม็กเดิมทางด้านทิศใต้กว่า 200 ราย (ครัวเรือน) บางครัวเรือนได้ต่อเติมอาคารขยายออกไปด้านข้างและด้านหลังทำให้อาคารร้านค้าในชุมชนช่องเม็กเดิมไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย สินค้าส่วนใหญ่ที่จำหน่ายในร้านค้าถาวร ได้แก่ วัสดุก่อสร้าง เสื้อผ้า อุปกรณ์ทางการเกษตร พวกปุ๋ย ยากำจัดวัชพืช ร้านขายอาหารและขนม ผลไม้ และบางส่วนก็เปิดโต๊ะสนุกเกอร์ไว้ให้บริการลูกค้า ส่วนในอาคารการเคหะทางทิศเหนือ ที่มีผู้เช่าอยู่อาศัยและทำการค้ากว่า 70 รายนั้น อาคารจะถูกเปิดเป็นร้านค้าที่ขายสินค้าทั่วไป เปิดร้านอาหาร คาเฟ่ไอเกะ และนวดแผนโบราณ

ส่วนกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่มีแผงขายของชั่วคราว ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ตามไหล่ทางซึ่งมีกว่า 100 แผงนั้น คนกลุ่มนี้มักจะมีที่อยู่อาศัยนอกชุมชนช่องเม็ก แต่จะเดินทางไปเช้า-เย็นกลับ เพื่อมาค้าขายที่ช่องเม็ก สินค้าส่วนใหญ่ได้แก่ พวกเสื้อผ้า ขนม ผลไม้ อาหารสำหรับรับประทานไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เครื่องไม้เครื่องจักสานซึ่งรับมาจากท้องถิ่นและประเทศลาว เพื่อขายอีกทอดหนึ่ง ในวันปกติตั้งแต่วันจันทร์-ถึงวันศุกร์ ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวช่องเม็กน้อย บางแผงก็จะถูกวางไว้ แต่จะนำสินค้ามาขายในวันเสาร์ อาทิตย์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก

และในส่วนกลุ่มแม่ค้าพ่อค้าที่นำสินค้ามาวางขายตามพื้นดินหรือถนนนั้น ส่วนใหญ่จะพบมากในวันเสาร์ อาทิตย์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ ซึ่งจะมีนักท่องเที่ยวมาช่องเม็กจำนวนมาก พ่อค้าแม่ค้าเหล่านี้มักเป็นชาวบ้านทั้งลาวและไทย ที่อยู่ในหมู่บ้านข้างเดียวด้านช่องเม็ก สินค้าที่มักนำมาวางขายตามพื้นส่วนใหญ่จะได้แก่ พวกสัตว์ป่าที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น ตัวตะพาน้ำ อีเห็น นกแก้ว บ่าง ชะนี ตัวเงินตัวทอง เต่า กบ เขียด ปลา พวกของป่าขายเช่น กล้วยไม้ เฟินป่า เห็ด หน่อไม้ ไม้ ไช้ผดแดง รังผึ้ง และอาหารป่าอื่น ๆ ที่หาได้ในธรรมชาติ นำมาวางขายซึ่งก็ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ ชื้อหาเพื่อนำกลับไปด้วยอย่างมาก

กล่าวได้ว่า ชุมชนช่องเม็ก แม้จะขาดความพร้อมและปัญหาหลายอย่าง ซึ่งจะกล่าวถึงในเรื่องต่อไปนั้น ในแง่กิจกรรมทางการค้าในปัจจุบันก็ยังคงคึกคักอยู่แม้ว่าการค้าชายสินค้าเมื่อสอบถามจากพ่อค้าแม่ค้า ที่ตอบตรงกันว่า ค่าขายไม่ดีเหมือนสมัยแรก ๆ ที่มีการเปิดด่านเพื่อค้าขายกับประเทศลาวก็ตาม การค้าที่ทำอยู่เมื่อเปรียบเทียบกับ การไปประกอบอาชีพอื่น ในภูมิลำเนาเดิมของตน การค้าที่ช่องเม็กก็ถือว่าดีกว่า

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่จะต้องพิจารณาควบคู่กันเพื่อที่จะวิเคราะห์เศรษฐกิจของชุมชนช่องเม็กไปพร้อมกันก็คือ สภาพการค้าระหว่างไทย-ลาวที่นำเข้าและส่งออกที่ด่านช่องเม็ก ทั้งนี้ เพราะการนำเข้าและส่งออก ที่รถสินค้าจะต้องเข้าออก และจุดแวะที่ชุมชนช่องเม็กนั้น ส่วนหนึ่งก็ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจการค้าในชุมชนช่องเม็กด้วย

สำหรับมูลค่าการค้าไทย-ลาว ที่ค้าขายผ่านด่านช่องเม็ก ในปี 2542 มูลค่าการค้า 1,052.1 ล้านบาท ลดลงร้อยละ 3.8 จากปีก่อน ซึ่งมีมูลค่า 1,093.9 ล้านบาท เป็นการส่งออก 803.6 ล้านบาท ลดลงเล็กน้อยร้อยละ 11.3 สินค้าสำคัญ ได้แก่ วัสดุก่อสร้าง 231.7 ล้านบาท ลดลงร้อยละ 14.5 น้ำมันปิโตรเลียมและผลิตภัณฑ์ 223.1 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 10.9 สินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือน (สบู่ ยาสีฟัน ผงชูรส บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ขนม ฯลฯ) 95.4 ล้านบาท ลดลงร้อยละ 6.7 รถยนต์ รถจักรยานยนต์ และอะไหล่ 69.9 ล้านบาทลดลงร้อยละ 4.8

ในส่วนการนำเข้าในปี พ.ศ.2542 ที่ผ่านด่านช่องเม็กมีการนำเข้า 248.4 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 32.2 จากปีก่อนซึ่งมีมูลค่า 187.8 ล้านบาท แม้ว่าจะมีการนำเข้าไม้แปรรูปลดลง โดยนำเข้า 116.7 ล้านบาท ลดลงร้อยละ 5.4 แต่มีการนำเข้าเศษโลหะเพิ่มขึ้นค่อนข้างมาก มูลค่า 55.4 ล้านบาท ในขณะที่ปีก่อนนำเข้าเพียง 0.1 ล้านบาท เครื่องจักรและอุปกรณ์นำเข้า 53.9 ล้านบาท เพิ่มขึ้นร้อยละ 12.2⁴

การที่มูลค่าการส่งออกไปยังประเทศลาวโดยผ่านทางด่านช่องเม็กที่ลดลง ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับด่านอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น สืบเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ที่สืบเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจไทยในช่วงเดียวกันด้วย ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทย-ลาว เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ทั้ง 2 ประเทศพึ่งพา

⁴ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. สถานการณ์การค้าชายแดน ไทย-สปป.ลาว ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2542 ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา 2542, หน้า 20-21

อาศัยกันบนพื้นฐานของการมีประโยชน์ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่อยู่ตามแนวชายแดน ที่ผ่านมามีไทยได้รับประโยชน์ทางการไฟฟ้า พลังน้ำและสินค้าประเภทไม้จากลาว ในขณะที่ลาวเองก็ได้รับประโยชน์จากสินค้าประเภทอาหาร น้ำมัน วัสดุก่อสร้างจากไทย และอาศัยประเทศไทยเป็นประตูสู่นานาประเทศ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของสองประเทศ ตลอดจนนโยบายเศรษฐกิจการเมืองและอื่น ๆ จะส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของการพึ่งพากัน

จากการที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใหญ่กว่า และมีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจมากกว่าประเทศลาว การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในประเทศไทยและนโยบายทางการไทยจะมีอิทธิพลต่อการค้าระหว่างไทย-ลาว และต่อเนื่องถึงสภาวะเศรษฐกิจในลาวค่อนข้างมาก เช่น การเปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนของไทย จะมีผลกระทบต่อปริมาณการค้าไทยลาว ตลอดจนกระทบต่อระดับราคาสินค้าของลาว ในขณะที่เดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและนโยบายของลาวจะส่งผลกระทบต่อเช่นกัน ซึ่งถ้าคิดถึงผลกระทบโดยรวมแล้วอาจจะมีไม่มาก แต่ถ้ามองถึงภาวะเศรษฐกิจตามแนวชายแดนแล้วได้รับผลกระทบมากพอสมควร⁵

3.3 ชุมชนช่องเม็กทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

กล่าวได้ว่า ปัญหาพื้นฐานของชุมชนช่องเม็ก ก็คือ การอพยพของผู้คนที่มาอยู่ที่ชุมชนช่องเม็กตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น บังคับเกิดมาจากความต้องการเข้ามาค้าขายเพื่อแสวงหาความร่ำรวย และเมื่อบางครั้งทวีที่อพยพมาผิดหวังไม่สามารถหาเงินทองได้มากดังที่คาดหวังก็จะย้ายไปหากินที่อื่น ในขณะเดียวกันก็จะมีครอบครัวรายใหม่อพยพเข้ามาในชุมชนช่องเม็กด้วยจุดประสงค์เดียวกัน

สภาพการณ์ข้างต้น ดำรงอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2531 จนกระทั่งปัจจุบัน ผลของการอพยพเข้าออกอย่างรวดเร็ว แม้แต่สำนักงานเทศบาลตำบลช่องเม็ก ซึ่งชุมชนช่องเม็กอยู่ในความดูแลด้วยนั้น ก็ยังไม่สามารถตรวจสอบจำนวนครัวเรือนและทำรายชื่อผู้อยู่อาศัยใน

⁵ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. สถานการณ์การค้าชายแดนไทย-สปป.ลาว ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2542. หน้า 23-24.

ชุมชนช่องเม็กเดิมทางทิศใต้ ได้เพียงแต่คาดการณ์คร่าวๆ ว่า มีประมาณ 1,000 กว่าคน หรือ 200 กว่าครัวเรือน อาศัยอยู่ในชุมชนช่องเม็ก

การที่หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบขาดข้อมูลที่เกี่ยวกับชาวบ้านในชุมชนช่องเม็ก รวมถึงการที่ไม่สามารถหาข้อมูลได้เพราะชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ หรือการตระหนักว่าทางราชการกำลังพยายามย้ายประชาชนเข้าไปในอาคารการเคหะแห่งชาติ จึงไม่มีความจำเป็นต้องสำรวจข้อมูล การขาดข้อมูลพื้นฐานของชุมชนช่องเม็กทำดังกล่าวให้ไม่สามารถวางแผนพัฒนาและแก้ปัญหาในชุมชนช่องเม็กได้⁷ ปัจจุบันสภาพของชุมชนช่องเม็กทั้งทางทิศเหนือและทิศใต้ประสบปัญหาทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญคือ ปัญหาความไม่เป็นระเบียบของอาคารร้านค้า ที่อยู่อาศัย ปัญหาการขยายตัวของแหล่งเริงรมย์ ปัญหาการขาดสาธารณูปโภค สถานศึกษาและสถานพยาบาล ปัญหาความไม่สนใจในกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม

3.3.1 ปัญหาความไม่เป็นระเบียบของอาคารร้านค้า และที่อยู่อาศัย

กล่าวได้ว่าปัญหาดังกล่าวได้สืบเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนาน หลังจากอาคารชั่วคราวในชุมชนช่องเม็กทางทิศใต้ มีผู้อยู่อาศัยเต็ม ชาวบ้านที่ต้องการ แฉงลอยขายสินค้าอุปโภคบริโภค จึงยึดเอาพื้นที่ไหล่ทางของถนนเส้นหลักตั้งแฉงลอยขายสินค้า และบางแฉงลอยก็เปิดร้านอาหารขึ้นในแฉงลอยดังกล่าว ในปัจจุบัน เทศบาลตำบลช่องเม็ก ซึ่งดูแลชุมชนช่องเม็กเดิมทางทิศใต้และองค์การบริหารส่วนตำบลช่องเม็ก ซึ่งดูแลพื้นที่ทางทิศเหนือด้านอาคารเคหะแห่งชาติ ก็ยังไม่สามารถเข้าไปจัดระเบียบของอาคารและแฉงลอย ที่บุกรุกไหล่ทางสาธารณะนั้นได้ ซึ่งผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานดังกล่าวต่างให้ความเห็นตรงกันว่า เป็นเรื่องยากที่จะเข้าไปแก้ปัญหาความไม่เป็นระเบียบดังกล่าวได้⁸ บทบาทของเทศบาลตำบลช่องเม็กในชุมชนช่องเม็กในปัจจุบันมีน้อยมาก มีเพียงแต่การเข้าไปเก็บขยะและรายได้จากการเก็บขยะก็มีรายได้เดือนละ 1,500 บาทเท่านั้น⁹

⁶ สัมภาษณ์ คุณวิสิฐศักดิ์ ชันสะอาด เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลช่องเม็ก วันที่ 6 มิถุนายน 2543

⁷ สัมภาษณ์ คุณวิสิฐศักดิ์ ชันสะอาด เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลช่องเม็ก วันที่ 6 มิถุนายน 2543

⁸ สัมภาษณ์ นางโพธิ์ จันทร์เทพ นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลช่องเม็ก วันที่ 6 มิถุนายน 2543

⁹ สัมภาษณ์ ปลัดเทศบาลตำบลช่องเม็ก วันที่ 6 มิถุนายน 2543

3.3.2 ปัญหาการขยายตัวของแหล่งเจริญรมย์

สภาพที่ชุมชนช่องเม็ก เป็นแหล่งที่รวมของผู้คนที่แสวงหาความร่ำรวย เป็นเป้าหมาย รวมทั้งการที่ชุมชนช่องเม็ก เป็นแหล่งท่องเที่ยวชายแดน ทำให้มีการประกอบกิจการสถานเจริญรมย์ อันได้แก่ ร้านอาหารเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ร้านคาราโอเกะ และสถานนวดแผนโบราณที่ชุมชนช่องเม็ก จากการสำรวจมีร้านขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อยู่กว่า 20 ร้าน บางร้านนอกจากขายสุราและเบียร์แล้ว ยังขายเหล้าดองยาสูตรต่าง ๆ ที่เป็นที่ยิยมในท้องถิ่น และได้รับการอุดหนุนจากลูกค้าในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว ส่วนร้านอาหารคาราโอเกะในชุมชนช่องเม็กมีอยู่ 5 ร้าน ในร้านคาราโอเกะเหล่านี้จะมีหญิงบริการไว้คอยบริการเอาใจลูกค้าและอาจรวมถึงการให้บริการทางเพศด้วย การให้บริการทางเพศของหญิงบริการในชุมชนช่องเม็ก ยังอาจหาได้จากร้านนวดแผนโบราณ ซึ่งมีอยู่ 2 แห่ง ในชุมชนช่องเม็ก

ในส่วนของหญิงบริการ ซึ่งมักแฝงอยู่ในลักษณะของพนักงานเสิร์ฟสาว หรือพนักงานนวดสาวนั้น สนนราคาอยู่ระหว่าง 200-500 บาท ต่อการบริการทางเพศต่อครั้ง หรือไม่ก็แล้วแต่จะต่อรองราคากันได้เป็นที่พอใจระหว่างผู้ขายบริการและแขก ส่วนแหล่งที่มาของหญิงขายบริการดังกล่าว เป็นหญิงสาวที่นำมาจากประเทศเพื่อนบ้านด้วยความสมัครใจ ซึ่งจะมีอายุตั้งแต่ 14-15 ปี ไปจนกระทั่งอายุ 30 ปี แต่ส่วนใหญ่จะเป็นหญิงที่ยังอายุน้อย และในส่วนของรายได้ของหญิงขายบริการจะได้เต็มจำนวนโดยไม่ถูกหัก ส่วนเจ้าของร้านจะมีรายได้จากการขายอาหารและเครื่องดื่มที่ลูกค้าดื่มกินในร้าน ซึ่งราคาจะแพงกว่าร้านอาหารโดยทั่วไป

การขยายตัวของสถานบริการและร้านอาหารที่มีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชนช่องเม็ก เป็นตัวเร่งให้เกิดปัญหาการทะเลาะวิวาท ยาเสพติด การเป็นแบบอย่างของธุรกิจในทางที่ไม่ถูกต้อง รวมถึงปัญหาการติดเชื้อเอดส์ของนักท่องเที่ยวที่มาจากแหล่งอื่นๆ และพื้นที่ใกล้เคียงนอกจากนี้จากข่าวที่ปรากฏยังพบว่า มีการตรวจจับยาเสพติดได้เป็นประจำที่ด่านช่องเม็กด้วย

3.3.3 การขาดแคลนสาธารณูปโภค โรงเรียน และโรงพยาบาล

ชุมชนช่องเม็กในปัจจุบันค่อนข้างขาดแคลนสาธารณูปโภคที่จำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนช่องเม็กเดิม ที่อยู่ทางทิศใต้ แม้ว่าทางราชการมีนโยบายที่จะย้ายคนเข้ามาอยู่ในอาคารการเคหะที่ถือเป็นเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างชาวช่องเม็กบางส่วนกับหน่วยงานของรัฐ สภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันที่ชุมชนดังกล่าวมีสภาพขาดแคลนสาธารณูปโภค

ไม่ว่าจะเป็นไฟฟ้า (ที่จะต้องซื้อราคาแพงเพราะใช้ไฟพิเศษ) ไฟฟ้าดับเป็นประจำ การขาดแคลนน้ำประปา ถนนหนทางเป็นหลุมเป็นบ่อ

ในส่วนการขาดสถานศึกษา ชุมชนช่องเม็กยังไม่มีโรงเรียนในชุมชนของตนเองทุกระดับ บุตรหลานของชาวช่องเม็กอายุระหว่าง 3-5 ปี ที่ต้องการเรียนในชั้นเด็กเล็ก พ่อแม่ที่มีภาระต้องทำงาน, คำชาย ต้องเอาบุตรหลานไปเรียนที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเหล่าอินแปลง ซึ่งห่างออกไปประมาณ 1.5 กิโลเมตร ขณะที่เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-ประถมศึกษาปีที่ 6 ต้องเดินทางมาเรียนที่โรงเรียนประถมศึกษาที่บ้านเหล่าอินแปลง หรือไม่ก็ต้องไปเรียนที่โรงเรียนบ้านหนองเม็กซึ่งห่างจากชุมชนช่องเม็ก 2 กิโลเมตร

ส่วนในระดับมัธยมศึกษา แม้ว่าในตำบลช่องเม็กจะมีโรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง คือ โรงเรียนช่องเม็กวิทยา ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านห้วยน้ำใส หมู่ 7 ตำบลช่องเม็ก ห่างจากตัวชุมชนช่องเม็ก 7 กิโลเมตร แต่ชาวชุมชนช่องเม็กก็ไม่นิยมส่งบุตรหลานไปเรียนที่โรงเรียนนี้ (อาจด้วยปัจจัยเรื่องการเดินทางระหว่างช่องเม็ก-โรงเรียน ไม่มีรถประจำทาง และเครื่องไม้เครื่องมือมีความพร้อมน้อย) จึงนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนที่โรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำอำเภอสิรินธร ห่างออกไปเกือบ 20 กิโลเมตรแทน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเดินทางสะดวก มีรถประจำทาง และมีอุปกรณ์การเรียนการสอนพร้อมกว่า

ในส่วนของโรงพยาบาล ชุมชนช่องเม็กที่ต้องเป็นชุมชนขนาดกลาง และอยู่ในเขตเทศบาลตำบลช่องเม็ก (ซึ่งดูแลพื้นที่ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านเหล่าอินแปลง บ้านหนองเม็ก บ้านโปร่งดินดำ และชุมชนช่องเม็ก) แต่พื้นที่ดังกล่าวไม่มีโรงพยาบาลให้บริการคนในพื้นที่ สถานพยาบาลของทางราชการที่ให้บริการคนในชุมชน 4 ชุมชนดังกล่าวมีเพียงแห่งเดียว คือ สถานีอนามัยบ้านหนองเม็ก ที่มีเจ้าหน้าที่จำกัด ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ¹⁰

การขาดแคลนสาธารณูปโภค โรงเรียน และโรงพยาบาลข้างต้น นับเป็นส่วนปัญหาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนช่องเม็กและใกล้เคียง ที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องพิจารณาหาทางแก้ไขในโอกาสต่อไป

¹⁰สมภาษณ์ คุณนุกูล ผุดผ่อง หัวหน้าสถานีอนามัยบ้านหนองเม็ก ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี วันที่ 6 มิถุนายน 2543

3.3.4 ปัญหาความไม่สนใจในกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม

ชาวชุมชนช่องเม็กในทางสังคมมีลักษณะแตกต่างไปจากชุมชนหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป ที่ชาวบ้านมีความใกล้ชิด กลมเกลียวกัน มีความผูกพันทางเครือญาติและเชื้อเพลิงผู้อาวุโสของชุมชน และเมื่อเกิดความขัดแย้งในชุมชนในบางครั้งการแก้ปัญหาก็สามารถจบลงได้ในชุมชน โดยไม่ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่กฎหมายบ้านเมือง, แต่ชาวชุมชนช่องเม็กมีลักษณะแตกต่างออกไป กล่าวคือ การที่ผู้คนที่มาอยู่ในชุมชนมาจากท้องถิ่นที่หลากหลาย ต่างวัฒนธรรมกันเพราะมีครอบครัวของคนทุกภูมิภาคมาอยู่รวมกัน การอพยพเข้ามาและย้ายไปแห่งอื่นเกิดขึ้นรวดเร็ว ทำให้ชาวชุมชนช่องเม็กไม่ค่อยรู้จักมักคุ้นกัน ไม่มีความใกล้ชิดกันและไม่ค่อยทำกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมร่วมกัน แม้ว่าในระยะหลังมีการตั้งผู้นำชุมชน (ชาวชุมชนช่องเม็กซึ่งตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนและต่อมาถูกเพิกถอนเป็นที่ดินสาธารณะธรรมดา ไม่มีสภาพหมู่บ้านที่มีผู้ใหญ่บ้าน ที่ถูกแต่งตั้งจากทางราชการ เป็นผู้ปกครอง มาตั้งแต่ต้นจนกระทั่งปัจจุบัน) เพื่อเป็นผู้นำชุมชนดังกล่าวก็ไม่สามารถระดมชาวชุมชนมาร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น เช่น งานปีใหม่; งานวันสงกรานต์ ให้ชาวบ้านมาร่วมอย่างพร้อมเพรียงกันได้

กิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ชุมชนช่องเม็ก มีลักษณะแตกต่างไปจากชุมชนหมู่บ้านภาคอีสานอื่น ๆ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ โดยทั่วไป หมู่บ้านในภาคอีสานจะมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น งานบุญบั้งไฟ บุญเข้าพรรษา แห่เทียน, งานบุญออกพรรษา ไหลเรือไฟ ประเพณีเหล่านี้ แทบจะไม่มีการจัดขึ้นในชุมชนช่องเม็ก ถึงแม้ว่าชุมชนช่องเม็กจะมีวัดอยู่ 2 วัด คือภูมดงาม (มีพระ 4 รูป เณร 5 รูป) วัดภูนงูยง (มีพระ 3 รูป เณร 2 รูป) การทำบุญของชาวชุมชนช่องเม็กได้เปลี่ยนรูปแบบการทำบุญในลักษณะใกล้เคียงกับสังคมเมือง คือไปทำบุญที่วัดในโอกาสสำคัญของบุคคลในครอบครัวมากกว่า เช่น การไปทำบุญที่วัดในโอกาสวันเกิด การนิมนต์พระมาทำพิธีที่บ้านเนื่องในงานวันขึ้นปีใหม่ การทำบุญเนื่องในงานศพ ส่วนการไปทำบุญที่วัดเนื่องในวันพระ วันวิสาขบูชา ก็อาจมีให้พบเห็นบ้าง

ในส่วนกิจกรรมที่ทางอำเภอสิรินธร พยายามจะเข้ามาร่วมกับชาวชุมชนช่องเม็กจัดขึ้น เนื่องจากชาวชุมชนช่องเม็กเป็นแหล่งที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางมาท่องเที่ยว และเป็นการแสดงผลงานของทางอำเภอ กิจกรรม เช่น ประเพณีปีใหม่, ประเพณีสงกรานต์ ในระยะแรก

¹¹สัมภาษณ์ คุณประยูรศรี ผุดม่อง สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสิรินธร วันที่ 4 มิถุนายน

ทางอำเภอสิรินธรได้รับความร่วมมือจากชุมชนช่องเม็กค่อนข้างดี แต่หลังจากมีปัญหาการประท้วงของชาวบ้านเพื่อขอค่าชดเชยในการย้ายเข้าไปอยู่ในอาคารการเคหะแห่งชาติด้านทิศใต้ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 กิจกรรมที่ร่วมมือกันระหว่างหน่วยราชการ อำเภอสิรินธรและชาวชุมชนช่องเม็กก็เลิกราไป

3.4 การใช้ประโยชน์จากโครงการพัฒนาด้านช่องเม็ก

โครงการพัฒนาด้านช่องเม็กซึ่งเริ่มตั้งแต่ ปี 2536 โดยรัฐบาลใช้เงินในการพัฒนา จำนวนหลายร้อยล้าน สภาพของการใช้ประโยชน์ในโครงการพัฒนาด้านช่องเม็กในปัจจุบัน พบว่า อาคารที่ปลูกสร้างส่วนใหญ่ในการเคหะแห่งชาติกว่า 300 คูหา แม้ว่าจะสามารถจัดสรรผู้เช่าได้ครบเกือบทั้งหมด แต่ในสภาพความเป็นจริงมีผู้เช่าอยู่อาศัยจริง ๆ ประมาณ 70 ครอบครัว หรือไม่ก็พื้นที่ทางราชการตัดถนนไปยังพื้นที่สาธารณะที่จัดไว้รองรับหน่วยราชการ ที่ย้ายเข้าไปในพื้นที่ใหม่ช่องเม็กจำนวนหลายพันไร่ก็ไม่ปรากฏว่า มีหน่วยงานเกิดขึ้นในพื้นที่ที่จัดไว้รวมทั้งอาคารที่สร้างไว้ เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์ หนึ่ง เมื่อพิจารณาสาเหตุที่ทำให้โครงการพัฒนาด้านช่องเม็กไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งที่เวลาผ่านมาแล้วกว่า 8 ปี น่าจะมาจากสาเหตุที่สำคัญคือ

1. การค้าไทย-ลาว บริเวณด้านช่องเม็ก ไม่ได้ขยายตัวเป็นไปตามความคาดหวังในตอนริเริ่มโครงการพัฒนาด้านช่องเม็ก มีความคาดหวังว่า เมื่อลาวพัฒนาเส้นทาง ภายในประเทศทางตอนใต้ และเชื่อมโยงต่อไปยังภาคกลางของประเทศ และประเทศเวียดนาม การขยายตัวทางการค้าจะเพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อล่วงมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2543 การค้ามิได้ขยายตัวอย่างมากมาย มีหน้าร้านบริเวณการค้าระหว่างไทย-ลาว ซึ่งรวมถึง การนำเข้าและส่งออกที่ผ่านด้านช่องเม็กกลับลดลง ดังเช่นที่ได้กล่าวไปแล้ว

2. โครงการพัฒนาด้านช่องเม็ก ประสบปัญหาประท้วงของชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนช่องเม็กเดิมด้านทิศใต้ ที่ไม่ยอมย้ายเข้าไปอยู่ในอาคารการเคหะ ทำให้ทางราชการไม่สามารถดำเนินงานในโครงการส่วนอื่น ๆ ได้ โครงการที่สำคัญที่ยังไม่ได้ดำเนินการที่สำคัญ เช่น การจัดตั้งสถานีขนส่งและลานจอดรถ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว การตั้งโรงเรียนก่อนประถมและประถมศึกษา การสร้างสวนสาธารณะกลางชุมชน ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข สถานีอนามัย อาคารด้านศาลากลาง

สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง เป็นต้น จากสาเหตุข้างต้นทำให้โครงการพัฒนาด่านช่องเม็กต้องหยุดชะงัก ซึ่งถ้าผนวกรวมกับการที่ประเทศไทยมีสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมางบประมาณที่จะนำมาพัฒนาด่านช่องเม็กในส่วนอื่น ก็น่าจะถูกระงับไปด้วย สภาพการลงทุนที่ได้ลงทุนไปแล้ว กับประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบันที่ไม่คุ้มค่าเท่าที่ควร จึงเป็นเรื่องน่าเสียดายอย่างยิ่ง

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

ชุมชนช่องเม็ก นับเป็นชุมชนที่มีกำเนิดและพัฒนาการที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ ในประเทศไทย หรือแม้แต่ชุมชนที่อยู่ชายแดนไม่ว่าจะเป็นอำเภอบตง จังหวัดยะลา หรือชุมชนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย กล่าวคือเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2532 อันเป็นผลมาจากนโยบายของรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่ต้องการเปิดพรมแดนค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้าน เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า ในส่วนของด้านช่องเม็กซึ่งไม่ปรากฏว่ามีชุมชนถาวรตั้งอยู่ รัฐบาลในสมัยนั้นได้บุกเบิกพื้นที่ป่าสงวน จัดสร้างพื้นที่อยู่อาศัยและอาคารร้านค้าชั่วคราวเพื่อให้ประชาชนมาอยู่อาศัยและทำการค้า

ถ้าวิเคราะห์ให้ดีแล้วจะพบว่า การเกิดชุมชนช่องเม็กนั้น เกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐ รวมทั้งการตอบสนองนโยบายของรัฐ โดยใช้แรงจูงใจด้านปัจจัยการค้าให้ประชาชนในระแวงใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัด อุบลราชธานี ได้หลังไหลเข้ามาอยู่และทำมาหากินในชุมชนช่องเม็ก โดยรูปแบบกิจกรรมในการดำรงชีวิตเน้นการค้าอย่างเดียว ขณะที่ชุมชนหมู่บ้านทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็น การเกษตรกรรม การค้า และอุตสาหกรรมในครัวเรือน

การดำรงอยู่และเติบโตของชุมชนช่องเม็ก ที่ผ่านมามีปัจจัยที่สำคัญ 2 ด้าน คือ การค้าและนโยบายการส่งเสริมของรัฐ ปัจจัยประการหลังทำให้ชุมชนช่องเม็กขยายตัวอย่างมากก็คือ โครงการพัฒนาด้านช่องเม็ก โดยใช้งบประมาณกว่า 700 ล้านบาท ในพื้นที่ทางทิศเหนือกว่า 7,000 ไร่ โดยทางราชการได้จัดระเบียบผังเมืองต่าง ๆ ตัดถนน สร้างสถานที่ราชการ และอาคารพาณิชย์จำนวนมาก โครงการดังกล่าวเริ่มในปี พ.ศ. 2536 อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ.2540 ในขั้นตอนของการอพยพชาวบ้านจากชุมชนเดิมทางฝั่งถนนทิศใต้ ปรากฏว่าชาวชุมชนช่องเม็กไม่ยอมย้ายออกจากชุมชนช่องเม็กเดิม หรือถ้าย้ายออกก็ขอย้ายออกโดยมีเงื่อนไข รวมทั้งขอรับค่าชดเชย ปัญหาการประท้วงของชาวชุมชนช่องเม็กดังกล่าว ทำให้ทางราชการไม่สามารถรื้อถอนหมู่บ้านเดิมได้ การประท้วงของชาวบ้านสืบเนื่องมาจากตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541สืบมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2543)

นอกจากนี้ก็ยังอาจกล่าวได้ว่า กำเนิดของชุมชนช่องเม็กที่แตกต่างไปจากชุมชนอื่นๆ ที่ผู้ที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยมาค้าขายเป็นหลัก และมาจากท้องถิ่นที่หลากหลาย ทำให้สังคมและวัฒนธรรมในแง่ที่จะทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน การร่วมในประเพณีวัฒนธรรม ดังเช่น หมู่บ้านในภาคอีสานอื่น ๆ แทบจะไม่พบเห็นในชุมชนช่องเม็ก ยกเว้นในบางเทศกาล เช่น สงกรานต์ อาจมีคณะหมอลำ หรือวงดนตรีลูกทุ่งหรือสตริง มาเล่นและเก็บค่าเข้าชมจากคนในชุมชนและใกล้เคียง

ข้อเสนอแนะ

กำเนิดและการดำรงอยู่ของชุมชนช่องเม็ก นับว่าเป็นอุทาหรณ์สำคัญของการเกิดชุมชนสมัยใหม่ ที่มีแรงผลักดันจากปัจจัยทางการค้า โครงสร้างของชุมชนขาดความเข้มแข็ง เพราะผลประโยชน์การค้าเป็นตัวล่อให้คนจากทั่วสารทิศมาอยู่ร่วมกัน แม้จะมีผู้นำชุมชนอยู่บ้าง ก็เฉพาะแต่ผู้นำตามแบบที่ราชการวางไว้ (กรรมการสุขาภิบาล) ผู้นำชุมชนตามธรรมชาติเกิดขึ้นในชุมชนในลักษณะดังกล่าวได้น้อยมาก และผู้นำที่มีอยู่ก็มิได้เป็นที่เคารพเชื่อถือฟังของผู้คนในชุมชน กิจกรรมทุกอย่างเป็นเรื่องของกฎระเบียบ กฎหมาย ธุรกิจใดที่ไม่ผิดกฎหมายไม่ว่าจะเป็นโต๊ะสนุกเกอร์ ห้องอาหารที่มีพนักงานเสิร์ฟสาวที่อาจหารายได้พิเศษจากแขก คาราโอเกะสามารถเปิดได้ โดยไม่สนใจผลกระทบทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนและเยาวชน ชุมชนในลักษณะชุมชนช่องเม็กเป็นตัวอย่างให้กับรัฐที่จะต้องสนใจและทบทวน ถ้าจำเป็นจะต้องสร้างชุมชนในลักษณะดังกล่าว รวมทั้งความพยายามที่จะเข้าส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนช่องเม็ก ที่มีการดำรงชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ได้เข้ามาทำกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกัน มีความกลมเกลียวสมัครสมานสามัคคีกัน ร่วมกันคิดและแก้ปัญหาในชุมชน

ปัญหาเฉพาะหน้าที่จะต้องรีบแก้ไข ก็คือรัฐบาลจะต้องการแสวงหาทางออกร่วมกับชาวบ้านที่อยู่ชุมชนช่องเม็กเดิม ให้ย้ายเข้ามาในอาคารของการเคหะแห่งชาติช่องเม็ก เพื่อที่จะสามารถปรับปรุงสาธารณูปโภคให้ดีขึ้น และทำให้โครงการพัฒนาด้านช่องเม็กดำเนินการต่อไปได้

ปัญหาในระยะยาวที่จะต้องเข้าไปดูแลแก้ไขก็คือ ชุมชนช่องเม็กแม้จะเป็นชุมชนขนาดใหญ่ แต่ปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญชุมชนช่องเม็กกลับไม่มีก็คือ โรงเรียนสำหรับบุตรหลานในชุมชน, โรงพยาบาลสำหรับรักษาผู้เจ็บป่วย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ น่าจะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่คนในชุมชนช่องเม็กจะได้รับอย่างรีบด่วน

ภาคผนวก

ตารางที่ 1
มูลค่าการค้าไทย-อินโดจีน

(หน่วย : ล้านบาท)

	2531	2532	2533	2534	2535
	ม.ค.-เม.ย.				
ลาว	1,868.7	2,928.5	2,817.5	3,152.1	1,216.8
เวียดนาม	350.2	1,595.1	2,866.9	3,538.7	1,366.7
กัมพูชา	14.4	91.7	318.3	412.9	707.6
รวม	2,233.3	4,615.3	6,002.7	7,103.7	3,291.1
ลาว	1,300.3	1,642.5	1,683.2	1,952.9	822.1
เวียดนาม	118.7	416.5	466.8	568.9	311.7
กัมพูชา	13.7	2.4	21.6	177.7	267.8
รวม	1,433.0	2,061.4	2,171.8	2,639.2	1,401.6
ลาว	658.0	1,286.0	1,134.3	1,199.2	394.7
เวียดนาม	231.6	1,178.6	2,400.1	2,970.1	1,055.0
กัมพูชา	0.5	89.3	296.5	295.2	439.8
รวม	800.1	2,553	3,830.9	4,464.5	1,889.5
ลาว	732.7	356.5	548.3	753.7	427.4
เวียดนาม	-133.0	-762.1	-1,933.3	-2,401.5	-743.3
กัมพูชา	13.4	86.9	274.7	-177.5	-172.0
รวม	613.1	-492.5	-1,110.3	-1,825.3	-487.9

ที่มา : กรมศุลกากรและกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

มูลค่าสินค้าผ่านเข้า-ออกในปีงบประมาณ 2533
ด่านช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี

ขาเข้า (ล้านบาท)	ขาออก (ล้านบาท)	ผ่านแดน (ล้านบาท)	
		จาก สปป.ลาว ไปประเทศที่สาม	จากประเทศที่สาม ไป สปป.ลาว
110.77	177.13	94.73	528.51
สินค้าส่วนใหญ่	สินค้าส่วนใหญ่	สินค้าส่วนใหญ่	สินค้าส่วนใหญ่
1. ไม้ 75.91	1. ทุยเคมี 16.14	1. ไม้ 165.21	1. อุปกรณ์ไฟฟ้า 264.35
2. เศษโลหะ 7.71	2. ทองเหลือง 16.03	2. เมล็ดกาแฟดิบ 24.23	2. อุปกรณ์การก่อสร้างเซ็อน 125.99
3. น้ำมันยาง 1.78	3. สิ่งกะตีมุงหลังคา 13.07	3. เมล็ดพวงหอย 2.42	3. อุปกรณ์การก่อสร้าง 64.01
4. หนังกบเกลือ 0.84	4. ข้าวสารเหนียว 12.04	4. หวาย 109	4. อะไหล่เครื่องจักรกล 21.27
5. กระบือมีชีวิต 0.63	5. ปูนซีเมนต์ 11.57	5. ลูกแห้ว, เขากวาง 1.18	5. เครื่องจักรกล 10.87
6. หวาย 0.47	6. ยารักษาโรค 9.39	6. เก็ดดิน 0.51	6. ปูนซีเมนต์ 7.95
7. ลูกแห้ว 0.33	7. รถจักรยานยนต์ 5.27	7. เมล็ดแดงใจ 0.07	7. ชิ้นส่วนอุปกรณ์สะพาน เหล็กถอดลิบเปลี่ยนได้ 7.57
8. ครั่งดิบ 0.13	8. ผ้าฝ้ายทอด้วยในสงเคราะห์ 4.63		8. รถแทรกเตอร์ 4.59
9. ถั่วลิสงกระเพาะเปลือก 0.12	9. น้ำมันหล่อลื่น 2.60		9. รถยนต์ 2.39
10. ส่วนประกอบเครื่องไม้หิน 0.10	10. รถจักรยาน 2 ล้อ 2.15		10. น้ำมัน 15.94

ที่มา : ด้านศุลกากรจังหวัดอุบลราชธานี

มูลค่าสินค้าผ่านเข้าออก ในปีงบประมาณ 2534

ปีงบประมาณ	ขาเข้า (ล้านบาท)	ขาออก (ล้านบาท)	ผ่านแดน (ล้านบาท)	
			จาก สปป.ลาวไปประเทศที่สาม	จากประเทศที่สาม ไป สปป.ลาว
2533	77.35	115.48	56.82	422.40
ม.ค.32-พ.ค.33				
2534	99.95	73.17	102.14	131.42
ม.ค.33-พ.ค.34				
+ เพิ่ม - ลด	+ 22.60	- 42.31	+ 45.32	- 310.98
คิดเป็นร้อยละ	= 29.21 %	= 36.63 %	= 79.75 %	= 70.29 %
สินค้าส่วนใหญ่	1. ไม้ 2. เศษโลหะ 3. น้ำมันยางดิบ 4. หนั่งหมักเกลือ 5. หวายเส้นใหญ่ 6. ลูกเข่าตากแห้ง 7. ฝ้ายที่ยังไม่ได้ล้าง 8. ซันดิบ	1. ยารักษาโรค 2. สังกะสีสูงหลังคา 3. น้ำตาลทรายขาว 4. เครื่องดื่มบำรุงกำลัง 5. รถจักรยานยนต์ 6. ผงชูรส 7. น้ำมันหล่อลื่น 8. นมข้นหวาน	1. เมล็ดกาแฟดิบ 2. ไม้ 3. หม้อแปลงไฟฟ้า 4. เครื่องมือสำหรับติดตั้งไฟฟ้า	1. เครื่องจักรและอุปกรณ์ โรงเตี๊ยม, โรงสีข้าว 2. บุหรี่ 3. อุปกรณ์ไฟฟ้า 4. รถยนต์ 5. รถบันจัน, รถยก 6. สังกะสีสูงหลังคา 7. เครื่องมือใช้ในการก่อสร้าง 8. อุปกรณ์การแพทย์ 9. น้ำมัน
	67.99 1.91 0.17 0.62 0.22 0.15 0.16 0.04	5.68 4.39 3.97 2.79 2.53 2.34 2.14 1.07 1.49 1.29	59.22 27.74 5.96 4.52	68.69 6.83 5.50 5.34 3.09 0.75 0.67 0.23

สถิติสินค้าของค้าปลีกจากการพิมพ์ลงสารอาหาร ประจำปีงบประมาณ 2535

ประจำเดือน	สถิตินำเข้า	สถิติส่งออก	สถิติผ่านแดนจากประเทศที่สามไปลาว	สถิติผ่านแดนจากลาวไปประเทศที่สาม
ตุลาคม 2534	16,218,637.92	6,295,915.74	31,967,866.27	1,781,481.30
พฤศจิกายน 2534	9,339,577.14	6,595,264.-	102,162,339.60	5,931,573.45
ธันวาคม 2534	11,519,892.87	8,542,790.-	2,228,043.28	4,810,922.86
มกราคม 2535	13,634,529.78	15,964,592.40	1,677,043.28	1,327,780.80
กุมภาพันธ์ 2535	11,138,823.12	12,142,498.64	5,214,124.98	3,220,050.03
มีนาคม 2535	19,607,522.88	14,090,295.96	8,836,803.08	19,522,752.66
เมษายน 2535	19,110,511.56	27,954,650.99	12,398,822.10	12,858,055.82
พฤษภาคม 2535	28,409,968.14	14,750,121.76	11,207,455.11	9,794,586.37
มิถุนายน 2535	17,013,663.94	17,012,428.60	8,029,100.19	39,437,648.98
กรกฎาคม 2535	10,487,931.50	11,832,822.-	6,638,457.24	16,035,922.94
สิงหาคม 2535	24,523,366.68	5,181,422.-	7,916,837.24	6,702,937.93
กันยายน 2535	11,499,349.-	7,617,915.-	7,749,215.40	18,680,584.96
รวมทั้งสิ้น	192,453,809.53	147,973,737.09	206,086,209.49	140,104,293.10

ที่มา : ด้านศุลกากรจังหวัดอุบลราชธานี

ตารางที่ 5
จำนวนคนเดินทางเข้า – ออก ราชอาณาจักร ทางด่านพรมแดนช่องเม็ก อำเภอสิรินธร
จังหวัดอุบลราชธานี

ปี	สัญชาติ	เอกสารที่ใช้ เดินทาง	เดินทางเข้า/ราย	เดินทางออก/ราย	หมายเหตุ
2532	ไทย	หนังสือเดินทาง	650	882	
	ไทย	บัตรผ่านแดน	5,050	6,418	
2532	ลาว	บัตรผ่านแดน	7,343	5,315	
	สัญชาติอื่นๆ นอกจาก สัญชาติไทย	หนังสือเดินทาง	414	395	
			13,457	13,012	
2533	ไทย	หนังสือเดินทาง	1,335	1,314	
	ไทย	บัตรผ่านแดน	4,806	3,373	
2533	ลาว	บัตรผ่านแดน	7,801	11,036	
	สัญชาติอื่นๆ นอกจาก สัญชาติไทย	หนังสือเดินทาง	780	747	
			14,722	16,470	
2534	ไทย	หนังสือเดินทาง	1,035	882	
	ไทย	บัตรผ่านแดน	2,838	4,025	
2534	ลาว	บัตรผ่านแดน	14,536	10,077	
	สัญชาติอื่นๆ นอกจาก สัญชาติไทย	หนังสือเดินทาง	981	958	
			19,390	15,942	
2535	ไทย	หนังสือเดินทาง	509	521	
	ไทย	บัตรผ่านแดน	3,942	4,373	
2535	ลาว	บัตรผ่านแดน	11,616	9,605	
	สัญชาติอื่นๆ นอกจาก สัญชาติไทย	หนังสือเดินทาง	411	343	
			16,478	14,844	

ที่มา : ตรวจคนเข้าเมืองจังหวัดอุบลราชธานี

ตารางที่ 6
สถิติรถยนต์เข้าทางด้านศุลกากรพินุลมังสาหาร

ประจำเดือน	ปี 2533 (คัน)	ปี 2534 (คัน)	ปี 2535 (คัน)
มกราคม	243	397	494
กุมภาพันธ์	334	460	505
มีนาคม	321	555	597
เมษายน	211	608	789
พฤษภาคม	264	654	996
มิถุนายน	328	645	643
กรกฎาคม	412	578	526
สิงหาคม	406	581	610
กันยายน	402	569	543
ตุลาคม	490	611	
พฤศจิกายน	608	342	
ธันวาคม	539	373	
รวม	4,558	6,373	5,708

ที่มา : ด้านศุลกากร จังหวัดอุบลราชธานี

ตารางที่ 7
สถิติรถยนต์ออกของด่านศุลกากรพิบูลมังสาหาร

ประจำเดือน	ปี 2533 (คัน)	ปี 2534 (คัน)	ปี 2535 (คัน)	หมายเหตุ
มกราคม	311	378	490	
กุมภาพันธ์	415	474	557	
มีนาคม	497	556	631	
เมษายน	520	612	752	
พฤษภาคม	700	641	972	
มิถุนายน	476	667	717	
กรกฎาคม	499	562	521	
สิงหาคม	419	626	663	
กันยายน	350	543	558	
ตุลาคม	490	642		
พฤศจิกายน	524	394		
ธันวาคม	254	409		
รวม	5,455	6,504	5,861	

ที่มา : ด่านศุลกากร จังหวัดอุบลราชธานี

ตารางที่ 8
สถิติข้อมูลสินค้าผ่านด่านชายแดนช่องเม็ก
ระหว่างเดือน ตุลาคม 2539 – กันยายน 2540

การดำเนินงาน	ปีงบประมาณปัจจุบัน (บาท)	ปีงบประมาณที่ผ่านมา (บาท)
1. การจัดเก็บรายได้		
1.1 อากรขาเข้า	5,588,517.58	4,938,702.00
1.2 อากรขาออก	-	-
1.3 ค่าทำการล่วงเวลา	1,231,430.00	1,102,150.00
1.4 ค่าธรรมเนียมศุลกากร	1,612,770.00	1,224,680.00
1.5 ภาษีมูลค่าเพิ่ม 30 %	29,388,698.84	26,549,177.30
1.6 ภาษีบำรุงท้องถิ่น	3,265,409.98	2,949,908.59
1.7 ภาษีสรรพสามิต	-	-
1.8 รายได้อื่น ๆ เบ็ดเตล็ด	165,900.00	89,835.00
2. ปริมาณสินค้าขาเข้า		
2.1 มูลค่าสินค้า	537,159,699.07	433,197,351.82
2.2 อากร	5,508,517.58	4,938,702.00
3. ปริมาณสินค้าขาเข้า		
3.1 มูลค่าสินค้า	612,307,030.35	498,544,763.77
3.2 อากร	-	-

หมายเหตุ สถิติสินค้าผ่านแดนเข้า - ออก ทางด่านศุลกากรพิบูลมังสาหาร ประจำปีงบประมาณ 2540

- สินค้าผ่านแดนเข้า 816,419,998.46 บาท
 - สินค้าผ่านแดนออก 1,143,885,522.48 บาท

ที่มา : ด่านศุลกากรพิบูลมังสาหาร : 19 มกราคม 2541

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารตำรา

กลุ่มพิทักษ์ธรรมช่องเม็ก สมัชชาคนจน แดงการณฉบับที่ 1 “ความเป็นมาของสุขาภิบาล
ช่องเม็ก”

กลุ่มพิทักษ์ธรรมช่องเม็ก สมัชชาคนจน แดงการณฉบับที่ 2 “ราชการปิดนูปิดตาชาวบ้าน
ด้วยการปิดบังข้อเท็จจริง”

กลุ่มพิทักษ์ธรรมช่องเม็ก สมัชชาคนจน. ใบประกาศเจตนารมณ์กลุ่มพิทักษ์ธรรมช่องเม็ก
คณะกรรมการร่วมธนาคารแห่งประเทศไทยและธนาคารแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.

ปัญหาการค้าชายแดนไทย-ลาว (นครพนม-คำม่วน และเชียงราย-บ่อแก้ว)

กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2539

จังหวัดอุบลราชธานี. รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายแดน
ระดับจังหวัด จังหวัดอุบลราชธานี ครั้งที่ 4/2542 วันที่ 29 ตุลาคม 2541

ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี

จังหวัดอุบลราชธานี. ฝ่ายนโยบายแผน, สำนักงานจังหวัด. **สรุปผลการดำเนินการโครงการ
พัฒนาค่านชายแดนช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี, มิถุนายน 2541**

จังหวัดอุบลราชธานี. **อุบลราชธานี : ประชุมตลาดการค้าอินโดจีน, อุบลราชธานี : ยงสวัสดิ์
การพิมพ์, 2537**

ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **สถานการณ์ค้าชายแดน**

**ไทย-สปป.ลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2541. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา,
2541**

ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **ความสัมพันธ์ทางการค้า
ระหว่างไทย-สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.**

ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา., 2542

องค์การบริหารส่วนตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี **บรรยายสรุป ปี 2542**

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

1. นางนงเยาว์ บุญหวัง ราษฎรชุมชนช่องเม็ก อาชีพค้าขาย อายุ 59 ปี
2. นางम्मหอม พลสูงเนิน ราษฎรชุมชนช่องเม็ก อาชีพค้าขาย อายุ 46 ปี
3. นางสุวรรณณี บุญล้อม สมาชิกสมทบเทศบาลตำบลช่องเม็ก อาชีพค้าขาย อายุ 54 ปี
4. นางประยูรศรี ผุดผ่อง สมาชิกสมทบเทศบาลตำบลสิรินธร อายุ 52 ปี
5. นายบุญกุล ผุดผ่อง หัวหน้าสถานีอนามัยบ้านหนองเม็ก ตำบลช่องเม็ก อายุ 54 ปี
6. นายประเสริฐ สว่างแก้ว เจ้าหน้าที่สาธารณสุขสถานีอนามัยบ้านหนองเม็ก ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี
7. นางกุชราวดี ดำรงสิทธิ์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขสถานีอนามัยบ้านหนองเม็ก ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี
8. นายวิสิฎค์ศักดิ์ ชันสะอาด เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลช่องเม็ก ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี
9. นางไพรี จันทร์เทพ นายกเทศมนตรีตำบลช่องเม็ก อายุ 55 ปี
10. นายมัญญ มณีวรรณ ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลช่องเม็ก ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย นายกิติรัตน์ สีหพันธ์ (อาจารย์ 2 ระดับ 6)
อายุ 34 ปี คุณวุฒิ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศคม.ประวัติศาสตร์)
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน่วยงานที่สังกัด อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์
สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี

ผู้ร่วมโครงการ นายสุเชาวน์ มีหนองหว้า (อาจารย์ 2 ระดับ 7)
อายุ 38 ปี คุณวุฒิ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.การปกครอง)
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน่วยงานที่สังกัด อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และ
นิติศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี